

VALIDATIE TAALVERKENNER PASPOORT EN 1E VELDONDERZOEK AMSTERDAM NIEUW-WEST

April 2015

CREATING TOMORROW

Samir Achbab MSc
Prof. dr. Ruben Fukkink
Dr. Alex Straathof
Dr. Krispijn Faddegon

COLOFON

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven. Het lectoraat Management van Cultuurverandering ondersteunt organisaties door onderzoek en advies over de ontwikkeling van organisatie- en gemeenschapsculturen, zodat hun maatschappelijke opdracht beter kan worden gerealiseerd. Het lectoraat maakt deel uit van het HvA speerpunt Urban Management dat zich ten doel stelt de uitvoeringskracht van professionals en organisaties in de metropool Amsterdam te versterken.

Auteurs

Samir Achbab MSc
Prof. dr. Ruben Fukkink
Dr. Alex Straathof
Dr. Krispijn Faddegon

De auteurs willen graag hun dank uitspreken aan de opleiding Bestuurskunde en de voormalig stagiaires van het lectoraat Khadija Bahara, Patrick de Wilde en Raphael Klinkhamer. Zij hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit rapport.

© Hogeschool van Amsterdam

April 2015

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van een volledige bronvermelding.

Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie

Lectoraat Management van Cultuurverandering
Wibautstraat 80-86
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam

www.hva.nl/akmi

www.hva.nl/cultuurverandering

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	4
2. TAALNIVEAUS	6
3. METEN VAN LAAGGELETTERDHEID	10
4. SNELTESTEN.....	11
5. DEELONDERZOEK 1: VALIDATIEONDERZOEK TAALVERKENNER PASPOORT	13
6. DEELONDERZOEK 2: VELDONDERZOEK STADSDEEL AMSTERDAM NIEUW WEST	17
7. REDENEN EN BEHOEFTEEN	36
8. CONCLUSIE	37
LITERATUUR	38
BIJLAGE 1: COMMUNITY VAN LAAGGELETTERDEN	40
BIJLAGE 2: TAALVERKENNER PASPOORT	42

1. INLEIDING

Kennis en krachten bundelen

Eén van de speerpunten van Stichting Lezen & Schrijven is om zich in te spannen voor meer onderzoeks- en effectrapportages in het beleid tegen laaggeletterdheid. Dit om het beleid te kunnen bepalen en de beleidseffecten beter te kunnen monitoren.

Zowel Stichting Lezen & Schrijven als de Hogeschool van Amsterdam zien een meerwaarde in samenwerking en willen samen praktijken en onderzoek met betrekking tot laaggeletterden uitvoeren. De samenwerking moet onder andere ertoe leiden dat de impact van de interventies voor laaggeletterden, georganiseerd door Stichting Lezen & Schrijven, op objectieve en wetenschappelijke wijze in kaart wordt gebracht en duurzaam benut kan worden (o.a. betreffende landen, provincies, gemeenten, instellingen, inwoners en deelnemers aan trajecten laaggeletterdheid) noodzakelijk zijn. Er zullen drie deelonderzoeken uitgevoerd worden die de start van de samenwerking vormen. Deze drie deelonderzoeken zijn:

- Deelonderzoek 1: Meetbaarheid
- Deelonderzoek 2: Vindbaarheid en toeleiding
- Deelonderzoek 3: Maatschappelijke kosten-batenanalyse

Dit rapport is een weergave van deelonderzoeken 1 en 2. Deelonderzoek 1 richt zich op de ontwikkeling en validatie van een nieuw meetinstrument, de zogenaamde Taalverkenner Paspoort. Deelonderzoek 2 is een eerste veldonderzoek met de Taalverkenner Paspoort naar de vindplaatsen van laaggeletterden in stadsdeel Nieuw-West.

Probleemanalyse

Laaggeletterdheid is een erkend maatschappelijk probleem en staat de laatste jaren nadrukkelijk op politiek-bestuurlijke agenda. Mensen die laaggeletterd zijn hebben moeite met lezen en schrijven. Daardoor zijn ze niet in staat gedrukte of geschreven informatie te gebruiken en kunnen hierdoor minder goed functioneren in de samenleving, thuis en op het werk (Houtkoop, Allen, Buisman, Fouarge & Van der Velden, 2012). Uit onderzoek van de OESO blijkt dat er 1,3 miljoen laaggeletterden in Nederland zijn (Buisman, Allen, Fouarge, Houtkoop & Van der Velden, 2013). Geletterdheid is echter een fundamentele voorwaarde voor duurzame inzetbaarheid op de arbeidsmarkt, zelfredzaamheid van burgers en sociale cohesie.

Een belangrijk probleem is dat het aantal laaggeletterden zich stabiliseert. De omvang van nieuwe geletterden weegt kennelijk niet op tegen de nieuwe aanwas van laaggeletterden. Het kabinet acht het noodzakelijk om definiëring van het begrip geletterdheid te vernieuwen voor een effectieve aanpak van laaggeletterdheid in Nederland (Stichting Lezen & Schrijven, 2012). Een vernieuwing van de definitie impliceert ook een alternatieve manier van meten. Laaggeletterdheid wordt in Nederland tot op heden op verschillende wijzen gemeten. Deze meetinstrumenten worden veelal gekenmerkt door een bepaalde mate van complexiteit waarbij de theoretische opvattingen van deskundigen leidend zijn. Bij het ontstaan van een eenvoudig meetinstrument worden de toepassingsmogelijkheden verruimd (bijvoorbeeld op het gebied van vindplaatsen van laaggeletterden; waar wonen ze, waar werken of verblijven ze).

Doelstelling

Het doel van de samenwerking is kennis te vergaren over welke aanpak kan leiden tot een aanmerkelijke reductie van laaggeletterdheid.

Centrale vraagstelling

Op basis van de drie deelprojecten luidt de centrale onderzoeksvraag als volgt:
Wat is de omvang en plaats van laaggeletterdheid in Amsterdam Nieuw-West?

Methode

Er zal systematisch antwoord worden gegeven op de verschillende aspecten van het vraagstuk. Dit onderzoeksrapport is een weergave van twee deelonderzoeken. Het eerste deelonderzoek richt zich op

de ontwikkeling en validatie van een sneltest, de Taalverkenner Paspoort. Deze Taalverkenner meet leesvaardigheid die een noodzakelijke voorwaarde is voor geletterdheid. Het tweede deelonderzoek richt zich op de vindplaatsen van mensen met onvoldoende leesvaardigheid in stadsdeel Nieuw-West. Het veldonderzoek met de Taalverkenner Paspoort heeft in februari en maart 2014 plaatsgevonden in stadsdeel Nieuw-West.

Deelonderzoek 1: Validatieonderzoek Taalverkenner Paspoort

Om de doelstelling te bereiken is er een meetinstrument ontwikkeld dat geschikt is voor een omvangrijk veldonderzoek in stadsdeel Nieuw-West.

Het doel is een afgeleid meetinstrument te ontwikkelen dat in 3 minuten kan worden ingevuld, de Taalverkenner Paspoort. Om een helder beeld te krijgen van het construct dat gemeten gaat worden met de Taalverkenner Paspoort heeft er eerst een literatuurstudie plaats gevonden. Met mensen uit het werkveld en taaldeskundigen binnen de HvA is er de Taalverkenner Paspoort ontwikkeld. Tussentijdse toetsing met geletterden en laaggeletterden heeft tot aanpassingen geleid. De Taalverkenner Paspoort is eerst statistisch op betrouwbaarheid en validiteit getest waarbij het aantal items is teruggebracht van 10 tot 6 items.

Door de snelheid van het instrument kan het dienst doen in allerlei verschillende maatschappelijke situaties (wanneer naar werk wordt gezocht, bij zorgbehoefte, wanneer kinderen voorgelezen willen worden, etc.). Zorginstellingen, arbeidsbemiddeling, scholen, maar ook werkgevers, nutsbedrijven, banken, belastingdiensten, politieorganisaties kunnen dan een bijdrage leveren aan het vinden van mensen die onvoldoende leesvaardig zijn en opgenomen kunnen worden in een traject van verder meten. Er zijn vele waardevolle toepassingen van een eenvoudig meetinstrument te maken. Het verschil met de Taalmeter is dat dit instrument niet online hoeft te worden afgenomen en in een nog kortere tijd een indicatie kan geven van laaggeletterdheid.

Deelonderzoek 2: Veldonderzoek stadsdeel Amsterdam Nieuw-West

Het doel van het tweede deelonderzoek is het in kaart brengen van de mate van leesvaardigheid in stadsdeel Nieuw-West en de vindplaatsen van mensen met een laag leesvaardigheidsniveau. Momenteel bestaat er te weinig kennis in welke delen van Nieuw-West mensen met onvoldoende leesvaardigheid precies zijn te vinden. Door meer inzicht te creëren in de omvang en vindplaatsen kan er beleid worden ontwikkeld om meer mensen te bereiken voor scholing of andere aanpakken.

Studenten Bestuurskunde hebben in 2014 een veldonderzoek uitgevoerd waarbij de vindplaatsen van laaggeletterden in Nieuw-West zijn verkend en in kaart gebracht. Ruim 130 studenten van het 1^e jaar van de opleiding Bestuurskunde en zes projectcoaches zijn betrokken geweest bij dit onderzoek. Met behulp van de Taalverkenner Paspoort hebben zij in een groot gedeelte van het stadsdeel mensen benaderd. Door in enkele buurtcombinaties systematisch de Taalverkenner Paspoort af te nemen is er een beeld ontstaan van de mate van leesvaardigheid in deze gebieden.

Opbouw rapport

Dit rapport bestaat in totaal uit acht hoofdstukken. De hoofdstukken 2, 3 en 4 zijn de uitkomsten van de literatuurstudie naar de verschillende niveau-indelingen voor Nederlandse taal en geletterdheid, het meten van laaggeletterdheid en bestaande sneltesten. In hoofdstuk 5 wordt het validatieonderzoek van de Taalverkenner Paspoort behandeld. In hoofdstuk 6 komt vervolgens het veldonderzoek aan de orde. Hoofdstuk 7 is een weergave van de interviews met taalcursisten over hun motivaties en over redenen van laaggeletterdheid. Hoofdstuk 8 bevat de conclusies die voortvloeien uit de analyses van het veldonderzoek. In bijlage 1 is een overzicht te vinden van de activiteiten uitgevoerd door Urban Management om het thema laaggeletterdheid in het curriculum in te bouwen en het samenbrengen en opbouwen van een netwerk van laaggeletterden. In bijlage 2 zit de Taalverkenner Paspoort en de bijbehorende vragenlijst.

2. TAALNIVEAUS

Inleiding

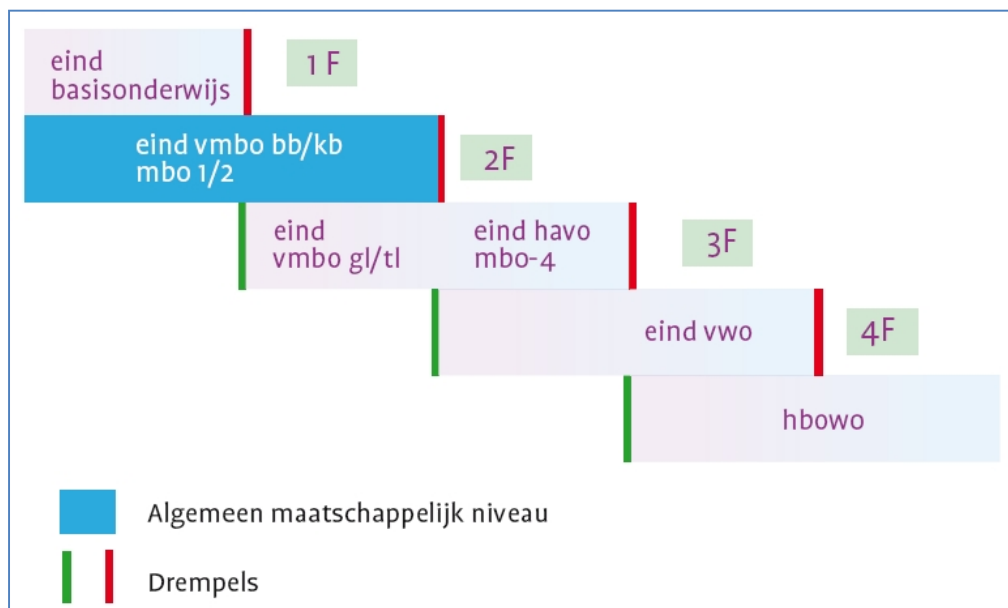
Voor Nederlandstalige geletterdheid worden verschillende niveau-aanduidingen gebruikt. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de in Nederland gebruikelijke standaarden.

Referentiekader taal

In 2008 verscheen *Over de drempels met Taal*, als onderdeel van de eindrapportage van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen: de commissie-Meijerink. Dit rapport beschrijft een referentiekader voor Taal in vier niveaus: van primair tot hoger onderwijs. Er worden hierbij twee fundamentele niveaus (F-niveaus) en streefniveaus (S-niveaus) onderscheiden. In oktober 2009 werden de Referentieniveaus taal en rekenen door de Tweede Kamer goedgekeurd en vanaf 2010 zijn de referentieniveaus voor alle onderwijssectoren wettelijk vastgelegd en richtinggevend voor de inrichting van de onderwijsprogramma's, de toetsen en de examens. De referentieniveaus worden aangeduid met 1F, 2F, 3F en 4F.

Het Referentiekader taal en rekenen beschrijft een longitudinale lijn voor het taalonderwijs van het primair onderwijs (po) via het voortgezet onderwijs (vo), voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) naar het hoger beroepsonderwijs (hbo).

Figuur 1: Referentiekader

In het rapport van de commissie-Meijerink staat: "De fundamentele kwaliteit die we aanduiden als 2F beschouwen we als een noodzakelijke kwaliteit voor het in algemeen opzicht goed maatschappelijk functioneren op het terrein van taal en rekenen" (Commissie-Meijerink, 2008).

Standaarden en Eindtermen Volwassen Educatie (VE)

Het referentiekader taal en rekenen, dat is ontwikkeld voor het reguliere onderwijs aan leerlingen van 12 tot 18 jaar, is niet geschikt voor de VE. Om deze referentieniveaus ook van toepassing te laten zijn op de volwasseneducatie heeft de minister van OCW voor de educatie-opleidingen gericht op alfabetisering en op het ingangsniveau van het beroepsonderwijs eindtermen vastgesteld voor de niveaus 1F en 2F. Bovendien is voor de volwasseneneducatie een niveau onder 1F beschreven om recht te kunnen doen aan vorderingen van laag taalvaardige deelnemers, het zogenaamde Instroomniveau (CINOP, 2013).

Context, onderwerp en de mate van zelfstandigheid zijn bij de doelgroep volwassenen anders dan bij jongeren tussen 12-18 jaar. Deze zaken zijn inherent aan een onderwijsleersituatie, maar in een

werksituatie of een situatie in het dagelijks leven dient hier apart aandacht aan te worden besteed (CINOP, 2013).

1. Context

Volwassenen leren in diverse contexten. In de uitwerkingen is dit omschreven als de leer-, werk- en leefomgeving. Deze contexten zijn gekoppeld aan de niveaus. De omschrijving van de contexten pakt voor taal iets anders uit dan voor rekenen en zijn daarom bij elk van deze vaardigheden apart uitgewerkt en verantwoord.

2. Onderwerp

Ook het onderwerp speelt een rol: de taak wordt moeilijker naarmate deze verder van de deelnemer afstaat.

3. Afhankelijkheid van hulp, instructie en voorbeelden

De mate van zelfstandigheid is niet opgenomen in de uitwerkingen omdat de beschreven taken uiteindelijk zelfstandig moeten kunnen worden uitgevoerd. Het is belangrijk te beseffen dat het hier om een doelgroep gaat voor wie hulp, instructie, voorbeelden en ook een veilige situatie soms noodzakelijk zijn om te functioneren op het niveau dat zij geacht wordt te beheersen. De afhankelijkheid van hulp, instructies en voorbeelden is het grootst bij het Instroomniveau en bij niveau 1F.

Tabel 1: Context en onderwerp gekoppeld aan niveaus

	Instroomniveau	1F	2F
Context	Vertrouwde leef-, werk- en leeromgeving	Alledaagse leef-, werk- en leeromgeving	Leef-, werk- en leeromgeving
Onderwerp	Concreet en bekend	Concreet en herkenbaar	Concreet

De standaarden vormen de basis voor de eindtermen. De standaarden beschrijven het niveau van een taal- of rekentaak. Eindtermen geven aan wat iemand moet kunnen aan het eind van een opleiding. Op basis van het Referentiekader zijn eindtermen Nederlandse taal en rekenen beschreven voor de educatie-opleidingen gericht op alfabetisering (1F) en voor educatie-opleidingen gericht op het ingangsniveau van het beroepsonderwijs (2F). Voor het Instroomniveau zijn geen eindtermen vastgesteld door OCW, maar wel beschreven. Dit niveau is niet uitgewerkt in de wettelijke standaard (Referentiekader taal en rekenen) en geldt als tussenniveau. Voor de doelgroep van de volwasseneneducatie is het belangrijk de motivatie te stimuleren: door het formuleren van een niveau onder 1F wordt de voortgang naar 1F inzichtelijk gemaakt en kan de deelnemer halverwege een concreet resultaat behalen (CINOP, 2013). Op niveau 1F kan de cursist op papier en beeldscherm eenvoudige teksten lezen en begrijpen over concrete, herkenbare onderwerpen binnen de dagelijkse leef-, werk- en leeromgeving. Op niveau 2F kan de cursist teksten met een heldere structuur op papier en beeldscherm lezen en begrijpen over concrete onderwerpen gerelateerd aan de leef-, werk- en leeromgeving (CINOP, 2013). Zie tabel 2 voor een overzicht van de eindtermen en de beschrijvingen.

Tabel 2: Beschrijvingen en eindtermen lezen voor educatieopleidingen gericht op alfabetisering (instroomniveau en 1F) en ingangsniveau beroepsonderwijs (2F)

	Instroomniveau	Niveau 1F	Niveau 2F
Algemene omschrijving lezen	Kan op papier en beeldscherm korte, zeer eenvoudige teksten lezen en begrijpen over concrete, bekende onderwerpen binnen	Kan op papier en beeldscherm eenvoudige teksten lezen en begrijpen over concrete, herkenbare onderwerpen binnen de dagelijkse leef-, werk- en leeromgeving.	Kan op papier en beeldscherm teksten met een heldere structuur lezen en begrijpen over concrete onderwerpen, gerelateerd aan de leef-, werk- en leeromgeving.

	de vertrouwde leef-, werk- en leeromgeving Kan in eenvoudige authentieke teksten herkennen wat voor hem bekend en belangrijk is.		
Taken	Instreamstandaard	Eindtermen Niveau 1F	Eindtermen Niveau 2F
Lezen van informatieve teksten	Kan zeer eenvoudige informatieve teksten herkennen, lezen en begrijpen. Kan herkennen welke post voor hem belangrijk is om te bewaren en om op te reageren. Kan specifieke informatie vinden: datum, plaats, tijd, prijs, afzender.	1. Herkent en begrijpt informatieve teksten 2. Herkent en gebruikt teksten op 1F over concrete en herkenbare onderwerpen met een webstructuur 3. Legt een verband tussen eenvoudige schematische overzichten en de tekst	1. Begrijpt informatieve tekstsoorten 2. Herkent de meest gangbare tekstsoorten
Lezen van instructies	Kan zeer eenvoudige aanwijzingen – met en zonder – visuele ondersteuning – lezen en begrijpen. Kan veel voorkomende instructies in beeld herkennen en begrijpen	4. Herkent en begrijpt eenvoudige instructieve teksten 5. Haalt voldoende informatie uit de tekst om de volgorde van handelingen aan te kunnen houden en te weten wat hij moet doen 6. Combineert de talige instructies met de illustraties	3. Begrijpt instructieve teksten: weet wat hij moet doen en in welke volgorde
Lezen van betogende teksten	Kan met hulp relevante informatie vinden en begrijpen in korte, eenvoudige reclames en oproepen	7. Herkent en begrijpt eenvoudige teksten en begrijpt waartoe hij wordt aangespoord	4. Begrijpt betogende teksten en begrijpt waartoe hij wordt aangespoord.

Doelgroepen – twee kaders

Het taalonderwijs binnen de volwasseneneducatie (VE) is van oudsher gericht op twee doelgroepen:

1. Volwassenen die Nederlands als moedertaal hebben en niet beschikken over voldoende lees- en schrijfvaardigheden om te functioneren in de maatschappij, ondanks jeugdonderwijs, of door gemiste kansen in hun jeugd. Een klein gedeelte van deze groep is analfabeet. Het grootste gedeelte is laaggeletterd en kan alleen (zeer) eenvoudige teksten lezen.
2. Anderstaligen die als volwassenen naar Nederland zijn gekomen en het Nederlands als tweede taal moeten leren om te kunnen functioneren in de Nederlandse maatschappij. Bij deze doelgroep gaat het ook om de mondelinge vaardigheden. Deze groep heeft in het land van herkomst geen, weinig of veel onderwijs gevolgd, heeft soms ervaring met het leren van een vreemde taal en is soms in een ander schrift gealfabetiseerd.

Voor deze doelgroepen zijn vanaf eind jaren '80 aparte doelboeken, leerlijnen, raamwerken en standaarden ontwikkeld: overzichten waarin per niveau wordt beschreven wat iemand kan als hij dat niveau heeft bereikt.

Naast de Standaard en Eindtermen VE is in de wet dan ook een standaard voor Nederlands als tweede taal vastgelegd: het Raamwerk NT2. Hiermee wordt ook tot uitdrukking gebracht dat het leren lezen en schrijven van je eigen moedertaal wat anders is dan het leren van een tweede taal.

In de praktijk van de VE zien we dat het onderscheid tussen beide doelgroepen gedeeltelijk vervaagd is. Er zijn – van oorsprong – anderstaligen die het Nederlands redelijk spreken, maar het Nederlands beter willen leren beheersen. Uitbreiding van de woordenschat is dan ook aan de orde. Ook mensen die het inburgeringsexamen (vergelijkbaar met ongeveer niveau 1F) hebben gehaald, hebben vaak die wens.

Taalaanbieders plaatsen autochtone Nederlanders en anderstaligen met voldoende spreekvaardigheid (ongeveer op het niveau van het inburgeringsexamen) vaak in dezelfde groepen. Ook omdat de doelen die zij moeten bereiken hetzelfde zijn: het zoeken naar werk, uitkering aanvragen, functioneren in werksituaties, praten op school over je kinderen, et cetera.

Daarom is er door CINOP in opdracht van het Steunpunt Taal en Rekenen VE een document gemaakt waarin de overeenkomsten en verschillen tussen de Standaarden en Eindtermen VE en het Raamwerk NT2 worden beschreven. Als het gaat om lezen worden in de Standaarden en Eindtermen VE over het algemeen hogere eisen gesteld aan de leesvaardigheid dan in het raamwerk NT2. In de Standaarden en Eindtermen VE moet de leerder behalve begrijpen en herkennen ook interpreteren, evalueren en samenvatten. In het Raamwerk zijn de subvaardigheden ingedeeld op basis van de reden waarom (of hoe) je een tekst leest. Bijvoorbeeld oriënterend of om informatie op te doen. In de Standaarden is de indeling gebaseerd op tekstsoort, dus bijvoorbeeld informatie/betogende teksten/correspondentie (CINOP, 2013a).

3. METEN VAN LAAGGELETTERDHEID

De meest prominente onderzoeken naar functionele geletterdheid van volwassen zijn de internationaal vergelijkende studies International Adult Literacy Survey uit 1994 (IALS), Adult Literacy and Life uit 2012 (ALL) en Programme for the International Assessment of Adult Competencies uit 2013 (PIAAC). Deze onderzoeken richten zich op de Nederlandse bevolking van 16 tot en met 65 jaar en hanteren eigen niveau-indelingen voor taalvaardigheid en geletterdheid.

Lezen als functionele vaardigheid

PIAAC is het meeste recente onderzoek in de reeks en meet door middel van een test de mate waarin volwassenen een aantal kernvaardigheden beheersen: taalvaardigheid, rekenvaardigheid en probleemoplossend vermogen in digitale omgevingen. Het gaat hierbij om functionele vaardigheden: het begrijpen en gebruiken van informatie die men in het dagelijks leven tegenkomt (Buisman et al., 2013). Bij taalvaardigheid gaat het om het lezen en begrijpen van geschreven teksten, maar ook om het adequaat kunnen handelen met die informatie. Taalvaardigheid kunnen we definiëren als: “het gebruiken van geschreven informatie om te functioneren in de maatschappij, de eigen doelen te verwezenlijken en de eigen kennis en mogelijkheden te ontwikkelen” (Buisman et al., 2013). Taalvaardigheid is het uitgangspunt voor de ontwikkeling van de Taalverkenner Paspoort.

Schalen en niveaus

De onderzoeken hanteren eigen niveau-indelingen voor taalvaardigheid en geletterdheid. De scores worden per vaardigheid weergegeven op een oplopende schaal van 0 tot 500 punten. Deze schaal is onderverdeeld in vijf niveaus. Deze niveaus bieden snel zicht op het beheersingsniveau van de betreffende vaardigheden. Er is geen scherpe grens tussen geletterd en ongeletterd, maar een geleidelijke overgang. Desondanks is niveau 1 het niveau dat wordt aangeduid als laaggeletterd en loopt op de schaal van 0 tot 226 (Houtkoop et al., 2012). Niveau 1 is vergelijkbaar met het 1F-referentieniveau van de commissie-Meijerink (Buisman et al., 2013). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen zeer laaggeletterd (tot en met 175 punten) en laaggeletterd (tussen 175 punten en 225 punten). De taken op niveau 1 vragen van de respondent om relatief korte continue, discontinue of gemengde teksten te lezen om daarbinnen één stukje informatie te lokaliseren dat identiek is aan of synoniem met de informatie die gegeven is in de vraag of opdracht. Er is verder nauwelijks sprake van afleidende informatie. Taken op niveau 2 vragen van de respondent om ‘vergelijkingen’ te maken tussen de tekst en informatie, inferenties of parafrases op een laag niveau, twee of meer stukken informatie te ‘scannen’ of te integreren, gebaseerd op criteria. Daarnaast is er afleidende informatie aanwezig.

4. SNELTESTEN

Het testen van taal is een belangrijk middel om taalproblemen te signaleren. Er zijn de afgelopen jaren rondom taaldiagnose, taaltoetsing of screening verschillende instrumenten ontwikkeld met een verschillend karakter en doel. Voor dit onderzoek is het van belang om een beeld te schetsen van de bestaande instrumenten.

Taalmeter

De Taalmeter is een screeningsinstrument om mensen op het spoor te komen die mogelijk laaggeletterd zijn. Deelnemers van de Taalmeter hebben maximaal 12 minuten om de vragen te beantwoorden. Na het verstrijken van de tijd, stopt de Taalmeter automatisch. De Taalmeter bestaat uit vijf leesopdrachten met totaal 24 verschillende vragen. Elke leesopdracht heeft 19 verschillende versies. Hierdoor zijn er bijna 2,5 miljoen verschillende Taalmetervarianten. De Taalmeter bestaat uit vragen op 1F-niveau en is daarmee geschikt voor de doelgroep die basisonderwijs heeft gevolgd, alsmede de groep die een vmbo, mbo 1, 2 of 3 opleiding heeft afgerond. Daarnaast kunnen anderstaligen, die het Nederlands redelijk beheersen op het niveau van het inburgeringsexamen, de Taalmeter maken. Onlangs is er ook een Taalmeter op niveau 2F gemaakt.

Meten gezondheidsvaardigheden

In de afgelopen decennia zijn er meerdere instrumenten ontwikkeld die functionele gezondheidsvaardigheden beogen te meten. Functionele gezondheidsvaardigheid houdt in dat iemand medische informatie begrijpt doordat hij voldoende basisvaardigheden heeft zoals lezen en schrijven. Bijna alle meetinstrumenten voor gezondheidsvaardigheden zijn in de Verenigde Staten ontwikkeld en hebben zich tot nu toe met name beperkt tot functionele geletterdheid (Gezondheidsraad, 2011). Vanuit de afdeling Sociale Geneeskunde, AMC/Universiteit van Amsterdam zijn er enkele meetinstrumenten vertaald en aangepast voor de Nederlandse situatie. Deze instrumenten werden getest bij 201 patiënten met hart- en vaatziekten die onder controle zijn bij het Amsterdam Medisch Centrum en 88 diabetes patiënten uit een huisartsenpraktijk in Amsterdam Zuid-Oost (Gezondheidsraad, 2011). Hieronder een overzicht van de meeste bekende instrumenten:

Rapid Estimate of Adult Literacy in Medicine (REALM)

Het eerste screeningsinstrument voor geletterdheid in de gezondheidszorg is de Rapid Estimate of Adult Literacy in Medicine (REALM). De REALM is een test waarbij de lezer drie rijen met medische termen moet voorlezen. Het gaat om 66 woorden die in complexiteit toenemen en geselecteerd zijn uit origineel patiënteninformatiemateriaal en intakeformulieren van academische medische centra in de Verenigde Staten. Aan respondenten wordt gevraagd deze woorden hardop voor te lezen. Voor elk tijdig goed uitgesproken woord wordt een punt verdiend. De REALM kan snel worden afgenomen maar meet alleen technische leesvaardigheid (Davis, Long, Jackson et al., 1991; Davis, Crouch, Long et al., 1993).

Test of Functional Health Literacy in Adults (TOFHLA)

In 1995 werd de Test of Functional Health Literacy in Adults (TOFHLA) ontwikkeld. Aan de hand van stukken tekst uit bestaand medisch informatiemateriaal wordt de functionele geletterdheid (zowel rekenvaardigheden als leesvaardigheden) van een individu getest. Voor het afnemen van leesvaardigheden wordt gebruik gemaakt van een invuloefening, waarbij telkens een woord uit een zin verwijderd is. De respondent wordt gevraagd de zinnen binnen een bepaalde tijd compleet te maken, waarbij gekozen kan worden uit vier woorden die veel op elkaar lijken (Parker, Baker, Williams et al., 1995).

Newest Vital Sign (NVS)

In 2005 verscheen in Amerika de Newest Vital Sign (NVS) als instrument voor het meten van geletterdheid in het gezondheidsdomein (health literacy). Dit meetinstrument bestaat uit een etiket met productinformatie over consumptie-ijs en 6 vragen waarmee naast functionele geletterdheid ook toepassingsvaardigheden worden gemeten. Minder dan 5 van de 6 antwoorden goed duidt op laaggeletterdheid. Uit verschillende studies blijkt dat de NVS een

betrouwbaar en valide instrument is en correleert met de Rapid Estimate of Adult Literacy in Medicine (REALM) en de Test of Functional Health Literacy in Adults (TOFHLA), de meeste gebruikte instrumenten in de gezondheidssector om laaggeletterdheid te meten (Weiss, Mays, Martz et al., 2005; Osborn, Weiss, Davis, Skripkauskas, Rodrigue, Bass et al., 2007; Shah, West, Bremmeyr et al, 2009).

5. DEELONDERZOEK 1: VALIDATIEONDERZOEK TAALVERKENNER PASPOORT

De Newest Vital Sign is als uitgangspunt genomen voor de ontwikkeling van de Taalverkenner Paspoort. Voor de ontwikkeling van de Taalverkenner Paspoort is gekozen voor een tekst die exemplarisch is voor overheidscommunicatie. Dit is een andere context dan health literacy maar er zijn wel raakvlakken als het gaat over zelfredzaamheid. Er is gekozen voor een tekst over het aanvragen van een paspoort. De test is in de ontwikkelfase voorgelegd aan enkele deskundigen (een linguïst en twee neerlandici met ervaring in het onderwijs Nederlands als tweede taal) om na te gaan of de tekstkeuze, het format van de items en de moeilijkheid aansluiten op niveau 1 taalvaardigheid van het PIAAC onderzoek. De Taalverkenner Paspoort bevatte in de testfase 10 vragen. Het doel was om middels de betrouwbaarheidsanalyse het aantal vragen terug te brengen tot 6. Hierdoor ontstaat een korte, betrouwbare en valide sneltest.

Constructvaliditeit

De Taalverkenner Paspoort zal worden ingezet als screeningsinstrument om een indicatie te krijgen van het taalniveau van respondenten. Taalniveau is een breed begrip. Belangrijk is om het te meten construct af te bakenen en na te gaan in hoeverre dit construct door de Taalverkenner Paspoort gedekt wordt.

De Taalverkenner Paspoort kent twee gedeelten. Het eerste gedeelte bestaat uit een instructieve leestekst. Deze leestekst bevat informatie over de procedure voor het aanvragen, betalen en ophalen van een paspoort, de voorwaarden die gelden en wat de aanvrager moet meenemen. Het tweede gedeelte bestaat uit vragen over de tekst. De tekst die wordt gebruikt voor de Taalverkenner Paspoort is op vaardigheidsniveau 1 van het PIAAC onderzoek. Dit is ongeveer vergelijkbaar met niveau 1F (Buisman en Houtkoop, 2014). Dit betekent dat de tekst zo is opgesteld dat mensen met een elementaire woordenschat deze kunnen lezen. Het gaat om een korte tekst over een bekend onderwerp waarbij geen afleidende informatie aanwezig is. De opdracht voor de respondenten is om één stukje informatie te vinden nodig voor een juiste beantwoording van de vraag.

In de Standaard en Eindtermen VE zijn de vaardigheden taal, rekenen en digitale vaardigheden opgenomen (CINOP, 2013). Voor de ontwikkeling van de Taalverkenner Paspoort is het subdomein 'lezen van zakelijke teksten' van de Standaarden en Eindtermen VE als uitgangspunt genomen. De Taalverkenner Paspoort richt zich dus alleen op leesvaardigheden en in het bijzonder het lezen van zakelijke teksten. Dit is een smallere visie op geletterdheid die niet volledig overeen komt met de bredere visie op geletterdheid. In deze bredere visie betreft geletterdheid zowel het kunnen lezen, als het kunnen schrijven, rekenen en de omgang met ict-taken (digitale vaardigheden) (CINOP, 2013; Buisman en Houtkoop, 2014). Duidelijk is dat leesvaardigheid een noodzakelijke voorwaarde vormt voor andere aspecten van geletterdheid zoals schrijven en goed kunnen functioneren in een digitale wereld. De Taalverkenner Paspoort is echter geen instrument om laaggeletterdheid volgens de brede definitie in beeld te brengen. De Taalverkenner Paspoort is in de eerste plaats een indicatie van leesvaardigheid.

Relevante criteria sneltest

De Taalverkenner Paspoort moet als screeningsinstrument ingezet kunnen worden. Tijd en sociale context zijn dan belangrijke criteria waarmee rekening dient te worden gehouden:

- *Sociale context*
Het moet mogelijk zijn om de Taalverkenner Paspoort in te zetten in verschillende maatschappelijke situaties zoals een veldonderzoek in de sociale context van een stadsdeel in Amsterdam. Van belang is hierbij om een hanteerbare papieren vragenlijst, leestekst en opdracht op te stellen.
- *Tijd*
Het moet mogelijk zijn om de Taalverkenner Paspoort binnen 3 minuten te realiseren. Respondenten in de validatiefase zijn daarom ook op tijd getest.

Validatie-instrumenten

Voor de validatie van de Taalverkenner Paspoort is er gekozen voor twee schaduwinstrumenten: een selectie van één opdracht (van de vier) met vier vragen uit de Taalmeter en een woordenschattoets (Hacquebord, Alberts, Andringa, 2011). De lengte van de validatie-instrumenten komt overeen met de korte Taalverkenner Paspoort.

Taalmeter (selectie): de leesopdracht uit de Taalmeter heeft een vergelijkbare opzet als de Taalverkenner Paspoort met een korte leestekst gevolgd door vier vragen over een tekst. Het is een verhalende tekst met vier gesloten vragen over de hoofdpersoon die met ja of nee te beantwoorden zijn. De betrouwbaarheid van de verkorte Taalmeter was bescheiden, mede door het geringe aantal items (Cronbach's $\alpha = .44$). Deze toets is om deze reden alleen exploratief gebruikt in enkele beschrijvende analyses.

Woordenschattoets: woordenschat is essentieel voor begrijpend en technisch lezen en de leesmotivatie bij jong en oud. Woordenschat is bovendien de belangrijkste factor voor tekstbegrip en een betrouwbare voorspeller van leesvaardigheid en ook andere taalvaardigheden (Hacquebord, 2006). Daarnaast is het in een relatief kort tijdsbestek goed te meten. De originele Woordenschattoets bestaat uit 60 vragen over de betekenis van woorden en loopt op in complexiteit (Hacquebord, Alberts, Andringa, 2011). Aansluitend op het ingeschatte moeilijkheidsniveau van de Taalverkenner Paspoort hebben we ervoor gekozen om de eerste 10 items van de woordenschattoets te gebruiken als schaduwinstrument. De toetswoorden zijn telkens in een eenvoudige zin geplaatst (bijvoorbeeld in een zin bestaande uit enkele woorden). Respondenten moesten het juiste antwoord kiezen uit vier mogelijkheden of een laatste keuzemogelijkheid 'ik weet het echt niet'. Van de overige vier keuzemogelijkheden was er één met een juiste betekenis en waren de andere drie onjuist (bijvoorbeeld: Raar – Ons buurmeisje is een raar kind. Antwoord: Slim / Vreemd / Onaardig / Leuk / Ik weet het echt niet). Een totaalscore werd berekend op basis van het aantal goede antwoorden. De betrouwbaarheid van de woordenschattoets was goed (Cronbach's $\alpha = .85$).

Sociale wenselijkheid: met discriminante validiteit wordt bepaald of een gemeten construct negatief correleert met constructen zoals theoretisch verwacht mag worden. Men kijkt dan naar de samenhang tussen de onderzoeksresultaten en een andersoortig onderzoek. Er is gekozen voor het construct sociale wenselijkheid. In de validatiefase zijn respondenten mondeling twee vragen voorgelegd over sociale wenselijkheid.

Korte vragenlijst

Voor het meten van algemene demografische kenmerken is een lijst met zowel gesloten als open vragen ontwikkeld. Het betreffen vragen over demografische variabelen zoals woonstraat, postcode, geslacht, burgerlijke staat, geboortedatum, gezinsgrootte, arbeidsmarktstatus, opleidingsniveau, spreektaal omgeving en land van herkomst. Deze korte vragenlijst is bedoeld om de aannemelijke samenhang tussen bijvoorbeeld opleidingsniveau en gemeten leesvaardigheid aan te tonen, wat een aanwijzing biedt voor de validiteit van de Taalverkenner Paspoort.

Steekproef

De onderzoekspopulatie bestond uit 166 respondenten verdeeld over twee verschillende groepen: bewoners uit Amsterdam West en Nieuw-West ($n = 70$) en 1^e jaars hbo-studenten van de Hogeschool van Amsterdam ($n = 96$). Deze steekproefgrootte maakte het mogelijk verbanden van middelmatige grootte ($r = .30$; zie Cohen, 1988) statistisch significant aan te tonen met een power van .95 bij het conventionele kansniveau van $\alpha = .05$. De twee subgroepen maakten een vergelijking mogelijk met een vergelijkbare power van boven de .90.

De bewoners uit de stadsdelen West en Nieuw-West zijn op straat aangesproken of op locatie in een buurtcentrum. De studenten zijn apart benaderd. Zij hebben de Taalverkenner Paspoort tijdens hun projectlessen ingevuld. De samenstelling van de steekproef maakte het mogelijk verschillen in taalvaardigheid te toetsen als onderdeel van de validatie. De subgroep studenten bestond uit allemaal 1^e jaars hbo-studenten. Bij de subgroep buurtbewoners was 54,5 % laagopgeleid (tot en met mbo 2) en 72,7 % laag- en middelbaar opgeleid (tot en met mbo 4) (www.cbs.nl).

Resultaten testfase

Betrouwbaarheid van de Taalverkenner Paspoort

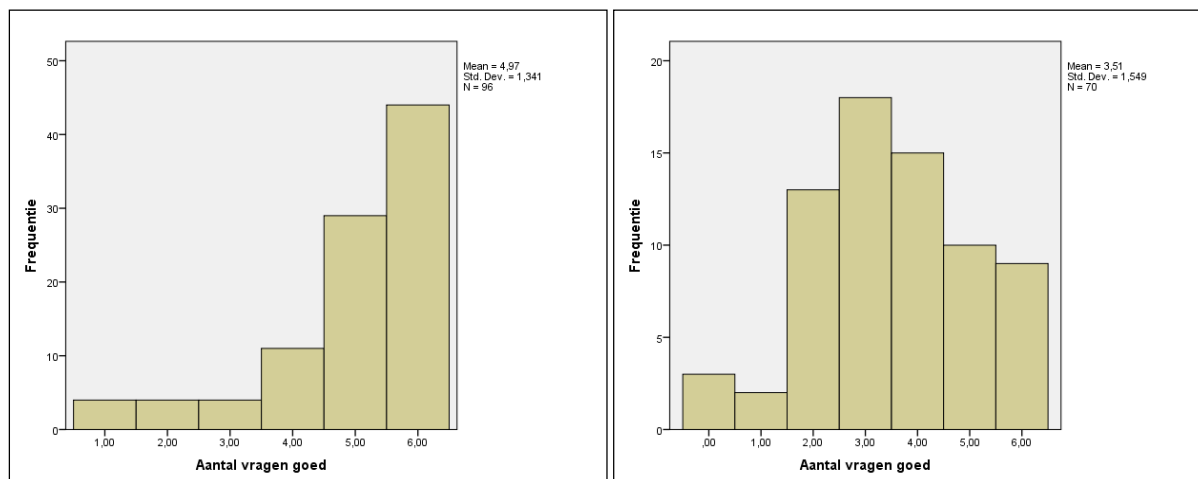
Voor de validatiefase is een Taalverkenner Paspoort met 10 items ontwikkeld. Deze versie is ook gebruikt bij de steekproef. Via een betrouwbaarheidsanalyse is er gekeken naar de homogeniteit. Homogeniteit is een aspect van de betrouwbaarheid van een schaal. Dit wordt uitgedrukt in een homogeniteitscoëfficiënt alpha. Daarnaast is er gekeken naar de kwaliteit van de schaal. Er is nagegaan welke items wel en welke items niet voldoen. Voor de definitieve versie van de Taalverkenner Paspoort zijn 6 items geselecteerd die de hoogste Cronbach's Alpha laten zien.

De Taalverkenner Paspoort liet een adequate interne consistentie zien (Cronbach's $\alpha = .61$), zeker ook gezien de bescheiden lengte van de toets met 6 items en een gedichotomiseerde score (goed of fout). Een exploratieve principale componenten-analyse liet één principale component zien met een substantiële eigenvalue van 2.09; de andere eigenvalues zijn kleiner dan 1. Dit betekent dat de items allemaal hetzelfde construct meten, namelijk leesvaardigheid. De factorladingen van de items lagen tussen .34 en .75 met een gemiddelde van .57. De items van de Taalverkenner Paspoort bleken intern consistent te zijn.

Cesuur

Om de cesuur te bepalen tussen onvoldoende leesvaardig en voldoende leesvaardig is gekeken naar de gemiddelde scores op de Taalverkenner Paspoort door de verschillende subgroepen binnen de onderzoekspopulatie.

Figuur 2: Verdeling scores Taalverkenner Paspoort subgroepen studenten en buurtbewoners

De gemiddelde score van de subgroep 1^e jaars hbo studenten is 5 (linkerfiguur). De frequentie voor deze subgroep neemt vanaf score 4 stapsgewijs toe. De gemiddelde score voor de subgroep buurtbewoners is 3,5 (rechterfiguur). Vanaf de score 4 antwoorden goed neemt de frequentie voor deze subgroep af.

Op basis van bovenstaande is gekozen voor een cesuur van ≥ 4 voor een voldoende Taalverkenner Paspoort score. De tekst van de Taalverkenner Paspoort voldoet aan kenmerken van teksten op 1F-niveau. Het voldoende scoren van de Taalverkenner Paspoort, dus ≥ 4 , is een indicatie van een leesniveau van tenminste 1F. Mensen die 4 goed scoren kunnen wellicht matige leesvaardigheden hebben en kunnen ook nader onderzoek geadviseerd worden. Het onvoldoende scoren op de Taalverkenner Paspoort, < 4 , is een indicatie van een leesniveau minder dan 1F.

Validiteit van de Taalverkenner Paspoort

In de onderstaande tekst zijn de statistische analyses om de validiteit van de Taalverkenner te bepalen weergegeven. Hierbij hebben we een betrouwbaarheid van 95% gehanteerd. Dat betekent dat de kans dat een bepaalde samenhang op toeval berust kleiner is dan 5%. In de praktijk betekent dit dat p-waarden kleiner dan 0,05 als statistisch significant worden beschouwd (er is een samenhang) en p-waarden groter dan 0,05 als statistisch niet significant (er is geen samenhang). De mate van samenhang

is weergegeven met de correlatiecoëfficiënt r . Deze geeft aan hoe sterk de samenhang is tussen twee variabelen. De waarden kunnen variëren van -1 tot 1 waarbij hogere absolute waarden op een sterkere samenhang duiden.

De Taalverkener Paspoort liet de voorspelde samenhang zien met zowel de Woordenschattoets ($r = .53$, $p < .001$) als de Taalmeter ($r = .28$, $p < .001$). Deze significante correlaties met deze 'schaduwinstrumenten' ondersteunden de convergente validiteit. Waar de Woordenschattoets juist zeer betrouwbaar was ($\alpha = .85$), was de betrouwbaarheid van de Taalmeter duidelijk lager ($\alpha = .44$, 4 items). Deze relatief lage betrouwbaarheid van de verkorte versie van de Taalmeter, die in dit onderzoek is gebruikt, stak af tegen de betrouwbaarheid van de Taalverkener Paspoort. Kruisvalidatie is om deze reden verder alleen uitgevoerd met de Taalverkener Paspoort en de woordenschattoets.

Het voorspellende vermogen van een voldoende Taalverkener Paspoort-score, gedefinieerd als ≥ 4 van de 6 items correct, in relatie tot de woordenschattoets is nader onderzocht door analyse van de Receiver Operating Characteristic-curve (ROC). De Woordenschattoets voorspelde de gedichotomiseerde Taalverkener Paspoort-score met een statistisch significante *area under the curve*-waarde (AUC) van .72.

De validatiestudie leverde ook aanwijzingen op voor de *known group*-validiteit. De scores op de Taalverkener Paspoort hingen positief samen met het opleidingsniveau ($r_s = .40$, $p < .001$). Gerelateerd hieraan, de hbo-studenten hebben zoals verwacht, hogere scores dan de groep van bewoners uit de buurt, $F(1, 163) = 44.3$, $p < .001$, AUC = .71. Andere demografische kenmerken van de respondenten leverden aanvullende evidentie op voor de validiteit van het nieuwe instrument. Taalverkener Paspoort-scores waren, zoals verwacht, hoger voor de respondenten die in Nederland zijn geboren dan mensen met een andere herkomst, $F(1, 159) = 54.3$, $p < .001$, $\eta = .51$, AUC = .74. Dit verschil is, uitgedrukt in een gestandaardiseerde effectgrootte (Cohen's d), zeer fors, $d = 1.18$. Deels samenhangend hiermee is er ook een significant verschil tussen respondenten van wie de ouders in Nederland zijn geboren of daarbuiten, $F(1, 99) = 21.6$, $p < .001$, $\eta = .42$, AUC = .68. Ook hier was het effect zeer groot met $d = 1.15$. Tot slot, de Taalverkener Paspoort liet, zoals verwacht, geen significante verschillen zien tussen mannen en vrouwen, $F(1, 158) = .27$, $p = .60$.

Discriminante validiteit

De Taalverkener Paspoort liet een lage score zien met het niet-verwante construct van Sociale Wenselijkheid. De correlatie was, zoals voorspeld, zeer zwak ($r = .13$) en was ook niet statistisch significant ($p = .10$). De Taalverkener Paspoort heeft daarmee een onderscheidend vermogen.

Conclusie

De validatiestudie laat zien dat de Taalverkener een voldoende betrouwbaar en valide instrument is. De betrouwbaarheidsanalyse laat een adequate interne consistentie zien met een homogeniteitscoëfficiënt alpha .61. De validiteit blijkt uit de convergente validiteit (samenhang met de woordenschattoets en een deel van de Taalmeter), discriminante validiteit (geen verband met het niet-verwante construct van sociale wenselijkheid) en aanwijzingen voor *known-group* validiteit.

Dit instrument is bruikbaar als efficiënt meetinstrument voor grootschalige metingen waarbij de focus ligt op functionele leesvaardigheid in de context van geletterdheid die van belang is voor maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid.

6. DEELONDERZOEK 2: VELDONDERZOEK STADSDEEL AMSTERDAM NIEUW-WEST

6.1 INLEIDING

In de periode februari-maart 2014 is de Taalverkenner Paspoort ingezet in een project van de opleiding Bestuurskunde. Meer dan 130 studentonderzoekers (1^e jaars bestuurskunde) hebben, onder begeleiding van zes projectcoaches, 4.389 respondenten geïnterviewd. De onderzoeksgegevens zijn in het statistische verwerkingsprogramma SPSS ingevoerd. Dit heeft geleid tot een database waarin de ruimtelijke verspreiding van leesvaardigheidsniveau gekoppeld wordt aan opleidingsniveau, culturele en etnische achtergrond en arbeidsstatus.

6.2 STEEKPROEFKADER

Onderzoekspopulatie

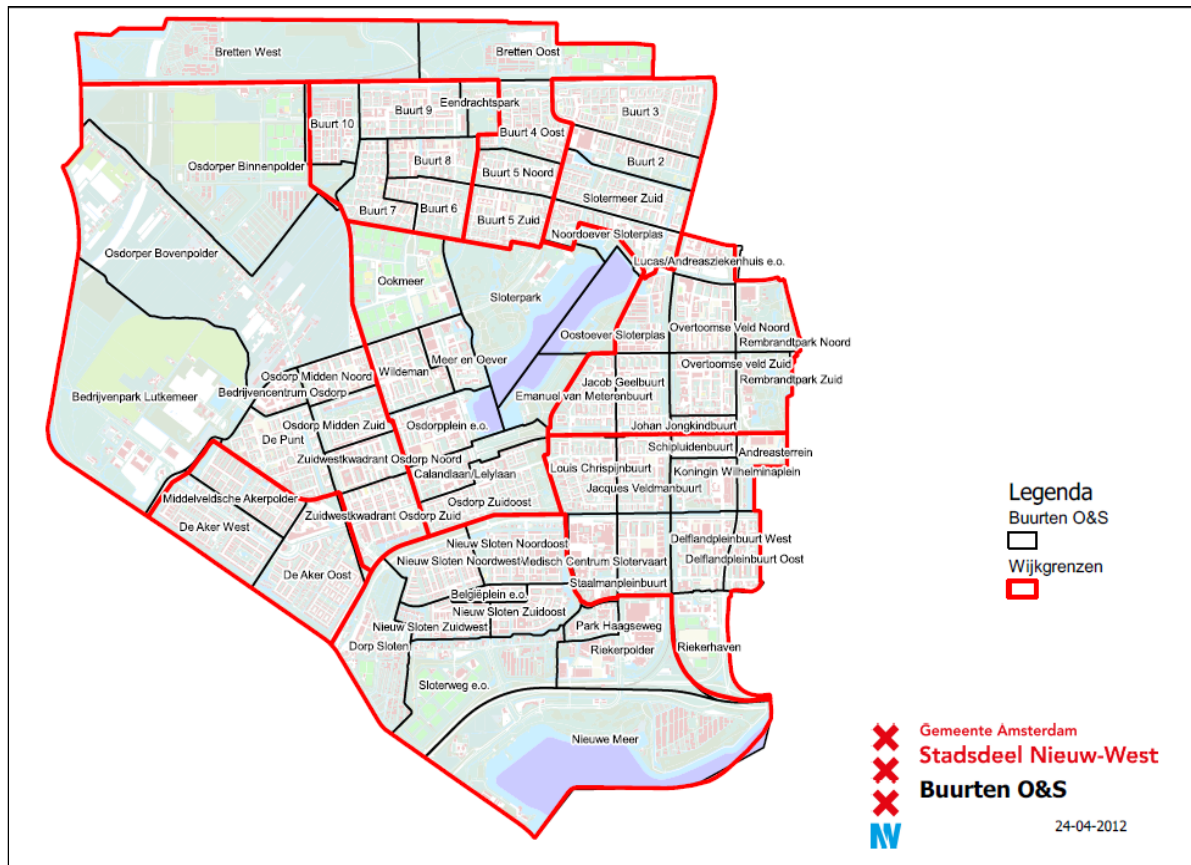
De onderzoekspopulatie bestond uit inwoners van stadsdeel Nieuw-West die tot de potentiële beroepsbevolking behoren. Volgens het CBS is dat het deel van de bevolking dat gelet op zijn leeftijd in aanraking komt voor deelname aan het arbeidsproces. In Nederland zijn dit alle inwoners tussen de 15-65 jaar (www.cbs.nl).

Stadsdeel Nieuw-West is ontstaan in 2010 door de samenvoeging van de drie stadsdelen Slotervaart, Geuzenveld-Slotermeer en Osdorp. Nieuw-West is één van de grootste stadsdelen van Amsterdam en heeft ongeveer 140.000 inwoners. Het stadsdeel kenmerkt zich vooral door de naoorlogse bouw. De belangrijkste bevolkingsgroepen in Nieuw-West waren in eerste instantie de naoorlogse autochtone Amsterdamse gezinnen. In jaren zestig en zeventig verlieten veel van deze gezinnen Amsterdam en veel nieuwe gezinnen uit Marokko en Turkije vestigden zich in de jaren tachtig en negentig in Nieuw-West. De bevolkingsontwikkeling van Amsterdam Nieuw-West is net als in de rest van de stad de laatste jaren veranderd. De migratie uit traditionele herkomstlanden is minder geworden en er komen meer westerse allochtonen en afgestudeerden uit Nederland naar het stadsdeel.

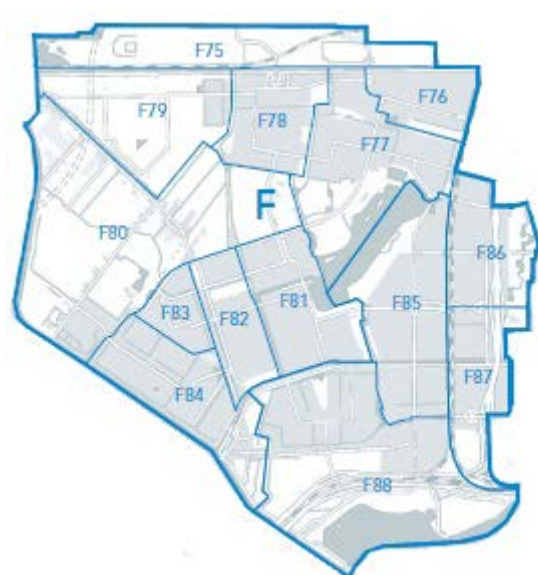
Geografische bepaling onderzoek en schaalniveau

Het onderzoek heeft zich geconcentreerd in verschillende buurten in Amsterdam Nieuw-West. Voor de data-analyse van de vindplaatsen is uitgegaan van de buurtcombinaties. Hiermee bevinden we ons op een laag lokaal schaalniveau. Een buurtcombinatie bestaat uit een aantal buurten en is een aaneengesloten gedeelte van het grondgebied van een gemeente, waarvan de grenzen zo veel mogelijk zijn gebaseerd op sociaal-geografische kenmerken (www.amsterdam.nl).

Figuur 3: Buurten in stadsdeel Nieuw-West

Figuur 4: Buurtcombinaties in stadsdeel Nieuw-West

In tabel 3 is een overzicht te vinden van de verschillende buurtcombinaties en buurten in stadsdeel Nieuw-West.

Tabel 3: Buurtcombinaties en buurten

Buurtcombinaties	Buurten
F75 Spieringhorn	Bretten Oost en Bretten West
F76 Slotermeer-Noordoost	Buurt 2 en buurt 3
F77 Slotermeer-Zuidwest	Slotermeer Zuid, Noordoever Sloterplas, buurt 4 Oost, buurt 5 Noord, Sloterpark en buurt 5 Zuid
F78 Geuzenveld	Buurt 6, 7, 8, 9 en Eendrachtspark
F79 Eendracht	Osdorper Binnepolder en buurt 10
F80 Lutkemeer/Ookmeer	Ookmeer, Osdorper Bovenpolder en Bedrijvenpark Lutkemeer
F81 Osdorp Oost:	Wildeman, Meer en Oever, Osdorplein, Calandlaan/Lelylaan en Osdorp Zuidoost
F82 Osdorp Midden	Osdorp Midden Noord, Osdorp Midden Zuid, Zuidwestkwadrant Osdorp Noord en Zuidwestkwadrant Osdorp Zuid
F83 De Punt:	De Punt en Bedrijvencentrum Osdorp
F84 Middelveldsche Akerpolder/Sloten	Middelveldsche Akerpolder, De Aker West, De Aker Oost en dorp Sloten
F85 Slotervaart	Oostoever Sloterplas, Emanuel van Meterenbuurt, Jacob Geelbuurt, Louis Chrispijnbuurt, Jacques Veldmanbuurt, Staalmanpleinbuurt, Medisch Centrum Slotervaart
F86 Overtoomse Veld	Overtoomse Veld Noord, Overtoomse Veld Zuid, Rembrandpark Noord, Rembrandpark Zuid, Johan Jongkindbuurt, Lucas/Andreasziekenhuis e.o.
F87 Westlandgracht	Koningin Wilhemina-plein, Andreasterrein, Delflandpleinbuurt Oost, Delflandpleinbuurt West, Riekerhaven, Schipluidenbuurt
F88 Sloter-/Riekerpolder	Riekerpolder, Park Haagseweg, Nieuwe Meer, Sloterweg e.o., Nieuw Sloten Noordwest, Nieuw Sloten Noordoost, Belgiëplein e.o., Nieuw Sloten Zuidwest, Nieuw Sloten Zuidoost

Steekproef

Het is onmogelijk om alle inwoners van stadsdeel Nieuw-West te onderzoeken en daarom moest een selectie worden gemaakt, een zogenaamde steekproef (Van Thiel, 2009).

De studenten hebben het veldonderzoek verricht in twee verschillende gebieden in Amsterdam Nieuw-West. In het noordelijk gebied van Nieuw-West is geënquêteerd in de buurtcombinaties Slotermeer-Noordoost, Slotermeer-Zuidwest, Geuzenveld en Eendracht. De kern van dit gebied is het Fieldlab Ringzone Noord dat bestaat uit de buurtcombinaties Slotermeer-Noordoost en Slotermeer-Zuidwest. Het Fieldlab is een onderzoeksgebied waarbij de HvA en het stadsdeel Nieuw-West gezamenlijk projecten uitvoeren. In het zuidelijk gebied van Nieuw-West is geënquêteerd in de buurtcombinaties Osdorp Oost, Osdorp Midden, Sloter-/Riekerpolder, Slotervaart, Overtoomse Veld en Westlandgracht. De kern van dit gebied is het Fieldlab Ringzone Zuid dat bestaat uit de buurtcombinaties Sloter-/Riekerpolder, Slotervaart en Westlandgracht.

In de twee gebieden zijn ook respondenten aangetroffen die woonachtig zijn in De Punt en Middelveldsche Akerpolder. Deze respondenten zijn ook meegenomen in de analyse van de resultaten. De studenten hebben mensen op straat aangesproken en ook aangebeld bij mensen thuis, zowel overdag als in de avond. Daarnaast hebben ze ook respondenten geworven door gebruik te maken van de sociale infrastructuur binnen het stadsdeel. Verschillende studentengroepen hebben ook geënquêteerd bij buurthuizen, welzijnsinstellingen en huizen van de wijk.

Tabel 4: respons

4.389 - In totaal geïnterviewd tijdens het onderzoek
598 - Andere stadsdelen
227 - Buiten Amsterdam
224 - Buiten leeftijdsklassen
857 - Non-respons
2.483 – Opgenomen in de database

In totaal zijn er 4.389 mensen aangesproken. Daar zaten ook respondenten tussen die niet tot de onderzoekspopulatie (tussen 15-65 jaar en woonachtig in stadsdeel Nieuw-West) behoren. Een deel van de respondenten viel af omdat zij buiten de leeftijdsklassen van de beroepsbevolking vielen, een ander deel omdat de respondenten niet in Amsterdam bleken te wonen of in andere stadsdelen binnen Amsterdam. De respondenten uit andere stadsdelen kwamen vaak uit aangrenzende stadsdelen zoals stadsdeel Zuid of stadsdeel West. Daarnaast waren niet alle vragenlijsten volledig ingevuld (de zogenaamde non-respons). Dit kwam in de meeste gevallen doordat respondenten uit privacyoverwegingen geen adresgegevens wilden noemen. Zie tabel 4 voor een overzicht van de aantallen respondenten die om de voorgenoemde redenen zijn afgefallen. Uiteindelijk zijn 2.483 respondenten in de database opgenomen.

Van de steekproef was 47 % man en 53 % vrouw. Verder was 52 % van de steekproef allochtoon en 28 % autochtoon. De verdeling in de steekproef komt niet geheel overeen met de verdeling in de populatie van Amsterdam Nieuw-West. In de populatie van de beroepsbevolking zijn mannen en vrouwen ongeveer gelijk verdeelt, 50,1 % mannen versus 49,9 % vrouwen. Als het gaat om de herkomst van inwoners van Amsterdam Nieuw-West is 65 % van de beroepsbevolking in Amsterdam Nieuw-West allochtoon en 35 % autochtoon.

Verdeling respons per buurtcombinatie

In tabel 5 is per buurtcombinatie de respons in absolute aantallen te vinden. De buurtcombinaties F80 Lutkemeer/Ookmeer en F83 De Punt hadden een lage respons en zijn daarom niet meegenomen in de analyse van de vindplaatsen. Mogelijk zijn ze wel relevant in een andere context.

Tabel 5: Frequentie per buurtcombinatie

F76 Slotermeer-Noordoost	212	F83 De Punt	22
F77 Slotermeer-Zuidwest	386	F84 Middelveldsche Akerpolder/Sloten	52
F78 Geuzenveld	283	F85 Slotervaart	289
F79 Eendracht	31	F86 Overtoomse Veld	254
F80 Lutkemeer/Ookmeer	5	F87 Westlandgracht	145
F81 Osdorp Oost	81	F88 Sloter-/Riekerpolder	511
F82 Osdorp Midden	55		

Minimale steekproefomvang per buurtcombinatie

De vraag is nu wat per buurtcombinatie de minimale steekproefomvang moet zijn. De grootte van de benodigde geschikte steekproef wordt veelal bepaald door de grootte van de populatie, de gewenste betrouwbaarheid, de nauwkeurigheid en de foutmarge waarmee uitspraken kunnen worden gedaan die een zo goed mogelijk beeld van de werkelijkheid geven. De foutmarge is de positieve of negatieve afwijking die men toestaat op het steekproefresultaat. 5% is een reguliere keuze. Daar is in de berekeningen ook voor gekozen.

Het betrouwbaarheidsniveau is de waarschijnlijkheid dat de steekproef die men heeft gekozen relevant was voor de verkregen resultaten. Een betrouwbaarheidsniveau van bijvoorbeeld 95% betekent dat men in 95% van de gevallen dezelfde resultaten zou krijgen in geval van hertest. Reguliere keuzes voor het betrouwbaarheidsniveau zijn 90%, 95% en 99%. Het betrouwbaarheidsniveau verlagen tot beneden de 90% wordt niet aanbevolen.

Via de steekproefcalculator zijn er berekeningen gemaakt ([www.steekproefcalculator](http://www.steekproefcalculator.nl)). In tabel 6 staat per buurtcombinatie de gewenste minimale steekproefomvang. Het bleek dat 5 buurtcombinaties (rode velden) bij een betrouwbaarheidsniveau van 85% niet voldoen aan de minimale gewenste steekproefomvang. Het ging om de buurtcombinaties Eendracht, Osdorp Oost, Osdorp Midden,

Middelveldsche Akerpolder/Sloten en Westlandgracht. Deze buurtcombinaties zijn daarom verwijderd bij de vergelijking tussen de buurtcombinaties. De buurtcombinaties Slotermeer Noordoost en Overtoomse Veld zijn voor een indicatief beeld meegenomen in de analyse van de vindplaatsen.

Tabel 6: minimale steekproefomvang per buurtcombinatie

Buurtcombinatie	Populatie BB	Freq.	Betrouwbaarheidsniv.85%	Betrouwbaarheidsniv.90%	Betrouwbaarheidsniv.95%
F76 Slotermeer Noordoost	6618	212	201	260	364
F77 Slotermeer Zuidwest	11428	386	-	265	372
F78 Geuzenveld	9682	283	-	264	370
F79 Eendracht	1654	31	185	233	312
F81 Osdorp Oost	10093	81	204	264	371
F82 Osdorp Midden	10136	55	204	264	371
F84 Middelveldsche Akerpolder/Sloten	10659	52	204	264	371
F85 Slotervaart	11457	289	-	265	372
F86 Overtoomse Veld	8218	254	203	262	368
F87 Westlandgracht	5346	145	200	258	359
F88 Sloter-/Riekerpolder	9500	511		264	370

6.3 GEBIEDSANALYSES STADSDEEL NIEUW-WEST

Deze paragraaf is gebaseerd op de gebiedsanalyses van de gemeente Amsterdam. In de gebiedsanalyses wordt een beeld gegeven hoe de verschillende gebieden in de stad er voor staan. De analyses krijgen een vervolg in de gebiedsagenda en dienen als onderlegger voor de gebiedsagenda 2016-2019. De gebiedsanalyses vormen het jaarlijkse startpunt van de Amsterdamse gebiedscyclus. Iedere analyse beschrijft de toestand en ontwikkeling van één van de 22 gebieden in de stad. Daarbij is zowel gebruik gemaakt van statistieken en onderzoeksgegevens als van signalen uit de buurt die professionals in het gebied opvangen. De gebiedsanalyses zijn een gezamenlijk product van de dienst Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) van de gemeente Amsterdam en de stadsdelen.

Gebied Geuzenveld/Slotermeer

Geuzenveld en Slotermeer zijn beide gebouwd in de jaren '50 en '60 en zijn onderdeel van de Westelijke Tuinsteden.

Het gebied Geuzenveld/Slotermeer bestaat uit 5 buurtcombinaties: Slotermeer- Noordoost, Slotermeer-Zuidwest, Spieringhorn, Geuzenveld en De Eendracht. Van de huishoudens in Geuzenveld/Slotermeer is 35% een gezin met kinderen versus 25% in Amsterdam. Veel bewoners hebben een migratie-achtergrond, 61% is van niet-westerse herkomst versus 35% gemiddeld in de stad, vaak met een lagere sociaal-economische status. Dit geldt in grote lijnen ook voor de gebieden Geuzenveld en Slotermeer apart.

De Eendracht is een uitbreidingswijk uit de jaren '90. Hier wonen ook veel gezinnen, maar het aandeel bewoners met een migratie-achtergrond vanuit een niet-westers land is lager (38%). De sociaal-economische positie van de bewoners van de Eendracht is sterker. Binnen **Geuzenveld** en **Slotermeer** (zowel Noordoost als Zuidwest) is weinig variatie in de bewonerssamenstelling. In **Slotermeer** zijn de woningen kleiner en daarmee wat minder in trek bij stellen met kinderen (22%, alsnog ruim boven het gemiddelde van de stad van 16%). Wel is Slotermeer even gemengd, ook hier is meer dan 60% van de bewoners van niet-westerse herkomst. Buurt 5, in het zuidwestelijk deel van Slotermeer, kent wel veel gezinnen, die veelal arm zijn. Bewoners van Turkse (21%) en Marokkaanse (38%) herkomst vormen hier de meerderheid. Naast tweeoudergezinnen wonen er in Buurt 5 opvallend veel eenoudergezinnen (13% versus 9% gemiddeld in Amsterdam). Ook in **Geuzenveld** wonen veel gezinnen (39% van de huishoudens is een gezin met kinderen waarvan 11% een eenoudergezin is). In Geuzenveld hebben de huishoudens gemiddeld een wat sterkere sociaaleconomische positie dan in Slotermeer. **Spieringhorn** omvat het gelijknamige sportpark in Nieuw-West, gelegen ten noorden van de Haarlemmervaart en ten oosten van de Seineweg. Ten westen van het Sportpark ligt Landschapspark de Bretten. Deze buurtcombinatie is vrijwel onbewoond (www.os.amsterdam.nl).

Gebied Osdorp

Osdorp is onderdeel van de Westelijke Tuinsteden en merendeels gebouwd in de jaren '50 en '60. Met de stedelijke vernieuwing is hier vanaf eind jaren '90 veel sloop-nieuwbouw gepleegd, waarmee meer differentiatie in de woningvoorraad is gekomen. Naast de buurtcombinaties Osdorp-Oost, Osdorp-Midden en de Punt kent het gebied ook een buitengebied, Lutkemeer/Ookmeer met centraal daarin gelegen Sportpark Ookmeer, met veel sportaccommodaties en de ALO (Hogeschool van Amsterdam). De woningen in **Lutkemeer/Ookmeer** staan deels verspreid, deels langs de dijk (Osdorperweg). Hier wonen veel gezinnen (40% is een één- of tweeoudergezin versus 25% gemiddeld in Amsterdam). Hoewel het gebied gelijkenissen kent met Waterland in Noord, is het minder in trek bij hogere inkomens. **Osdorp-Oost** is een vergrijsde buurt, 21% van de bewoners is 65 jaar of ouder, met name in Osdorp Zuidoost (26%) en de Wildemanbuurt (24%). In **Osdorp-Midden** wonen juist veel gezinnen (36%), vaak met een migratie-achtergrond. Onderdeel van Osdorp-Midden is het Zuidwestkwadrant. Het Zuidwest Kwadrant (althoewel vernieuwd) is een sterk verdeelde buurt. In het noordelijke deel is sprake van multiproblematiek, terwijl het in het zuidelijke deel beter gaat. Hier wonen relatief veel tweede generatie (kansrijke) migranten gezinnen. Zij hebben ook een andere behoefte aan voorzieningen, zoals daghoreca en non-foodwinkels. In Zuidwestkwadrant Zuid wonen weinig ouderen (6% versus 12% in Amsterdam en 16% in Osdorp).

De Punt heeft een wat gemengdere bewonerssamenstelling met zowel ouderen als gezinnen. Hoewel deze buurt naast corporatiehuur ook goedkope koopwoningen heeft, is de sociaal-economische positie van de bewoners laag en vergelijkbaar met Osdorp-Oost en -Midden (www.os.amsterdam.nl).

Gebied De Aker/Nieuw Sloten

Het gebied De Aker/Nieuw Sloten bestaat grotendeels uit twee uitbreidingswijken van eind jaren '80 en '90 met voornamelijk eengezinswoningen. Daarnaast is er het dorp Sloten, een oud dorp dat omsloten is door de uitbreidingswijken. In het zuiden van Nieuw Sloten liggen het bedrijvengebied Rieker Business Park, Sportpark Sloten, recreatieplas het Nieuwe Meer, landschapspark De Noordelijke Oeverlanden en volkstuintenpark Ons Buiten. In De Aker/Nieuw Sloten wonen veel gezinnen, maar inmiddels is een deel van hen ook al uit de kinderen en zal vergrijzing meer een rol gaan spelen. Deze ontwikkeling is vergelijkbaar met de ontwikkelingen in andere uitbreidingswijken uit de jaren '90 als Gein in Zuidoost en Kadoelen in Noord. De bevolkingssamenstelling verandert, de nieuwe instroom in dit gebied is vaker van niet-westerse herkomst en het aandeel bewoners met een migratieachtergrond neemt toe.

In De Aker/Nieuw Sloten wonen iets minder alleenstaanden dan gemiddeld in Amsterdam (31% versus 45% in Nieuw-West en 53% in Amsterdam). In **Middelveldsche Akerpolder/Sloten**, in deze tekst steeds kortweg 'De Aker' (inclusief Dorp Sloten) genoemd, is bijna de helft van de huishoudens (46%) een gezin met kinderen, veel meer dan gemiddeld in Amsterdam (25%). Vooral het aandeel stellen met kinderen is groter dan gemiddeld (37% versus 16%). Het percentage eenoudergezinnen ligt met 10% dicht bij het Amsterdams gemiddelde (9%). In De Aker wonen relatief veel bewoners van Turkse herkomst (9% versus 5% gemiddeld in Amsterdam). Het noordwestelijk deel van De Aker (Vrijheidsstrijders- en Verzetsheldenbuurt) is wat meer vergrijsd (16% is ouder dan 65 jaar) en er wonen minder stellen met kinderen (26%). In het algemeen staat dit deel er wat minder goed voor dan de andere delen van De Aker. In het dorp Sloten wonen ook minder stellen met kinderen (29%) dan gemiddeld in De Aker/Nieuw Sloten. Er wonen weinig mensen met een migratieachtergrond in het dorp Sloten, 83% is van autochtone herkomst.

In **Sloter-/Riekerpolder**, vanaf hier "Nieuw Sloten" genoemd, wonen minder gezinnen met kinderen dan in De Aker, maar met 41% is dit wel ver boven het gemiddelde van Amsterdam (25%). Het aandeel bewoners van niet-westerse herkomst is hier wat lager (26% versus 38% in De Aker en 35% in Amsterdam) en het aandeel nieuwe stedelingen (personen van autochtone of westerse herkomst, in de leeftijd 18-55 jaar die na hun 18e levensjaar geregistreerd zijn in de gemeente Amsterdam) is iets hoger (21% versus 17% in De Aker en 31% in Amsterdam). Er wonen weinig ouderen, behalve rond het Belgiëplein. Hier is 30% van de bewoners boven de 65 jaar (www.os.amsterdam.nl).

Gebied Slotervaart

Slotervaart maakt deel uit van de Westelijke Tuinsteden en bestaat uit drie buurtcombinaties: **Overtoomse Veld** gelegen tussen de ring en het spoor ten noorden van de Cornelis Lelylaan, de **Westlandgracht** ten zuiden van de Lelylaan en ten westen van het spoor de buurtcombinatie **Slotervaart** waar het gebied naar vernoemd is. Op verschillende plekken in het gebied is stedelijke vernieuwing aan de gang. In de Staalmanpleinbuurt, het zuidelijkste deel van Slotervaart, en in Overtoomse Veld is de vernieuwing al gevorderd.

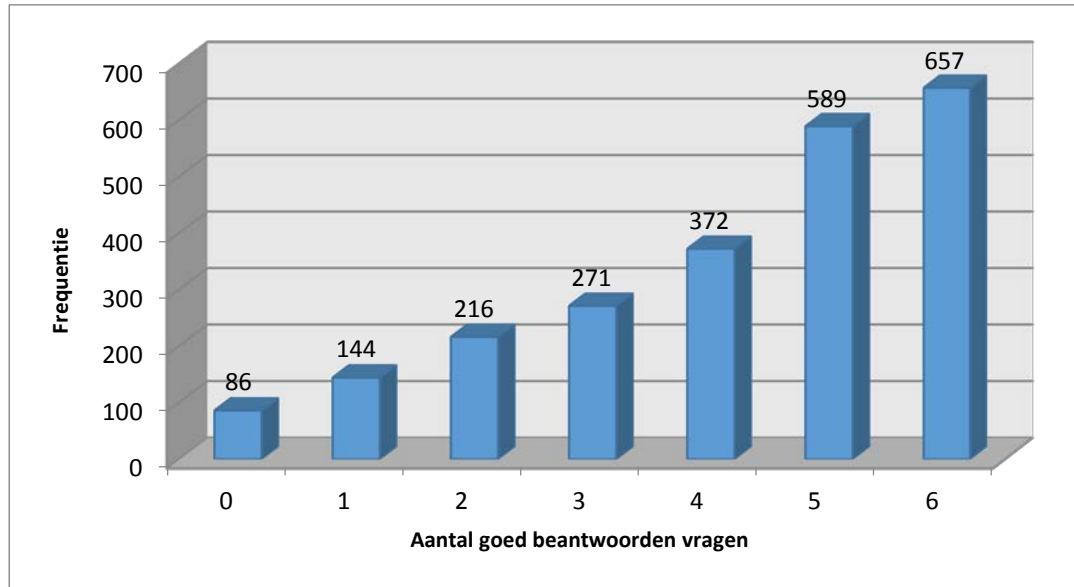
Er wonen relatief veel stellen met kinderen in Slotervaart: 20% van de huishoudens versus 16% gemiddeld in Amsterdam. Het aandeel eenoudergezinnen is met 9% gemiddeld, maar ligt beduidend hoger in de Jacob Geelbuurt (16%) en Staalmanpleinbuurt (15%). Het aandeel ouderen is gemiddeld genomen niet hoog (12%), maar in delen van Slotervaart, langs de Sloterplas, wonen wel veel ouderen (Oostoever Sloterplas, Emanuel van Meterenbuurt, Louis Crispijnbuurt; allen rond de 20%). In Overtoomse Veld wonen veel gezinnen, vaak van Turkse of Marokkaanse herkomst en vaak met een laag inkomen. In het deel langs het Rembrandtpark zijn recent een aantal complexen met studio's en studentenwoningen opgeleverd. In dit deel is meer dan 60% van de bewoners een zogenaemde 'nieuwe stedeling', iemand die buiten Amsterdam in Nederland of een Westers land is opgegroeid en na zijn of haar 18e naar Amsterdam is gekomen. De buurtcombinatie Westlandgracht is een gemengde stadsbuurt, met zowel gezinnen als alleenwonenden. Daarbinnen is het aandeel gezinnen wel hoog op het Andreasterrein (30% versus 16% gemiddeld in Amsterdam) (www.os.amsterdam.nl).

6.4 FREQUENTIEVERDELING

Resultaten

In het veldonderzoek hebben 2.335 respondenten die woonachtig zijn in stadsdeel Nieuw-West en behoren tot de potentiële beroepsbevolking een Taalverkenner Paspoort volledig ingevuld. Daarvan hebben 717 respondenten 0-3 vragen goed beantwoordt. Dat is 30,7 % van de populatie.

Figuur 5: Frequentie aantal vragen goed

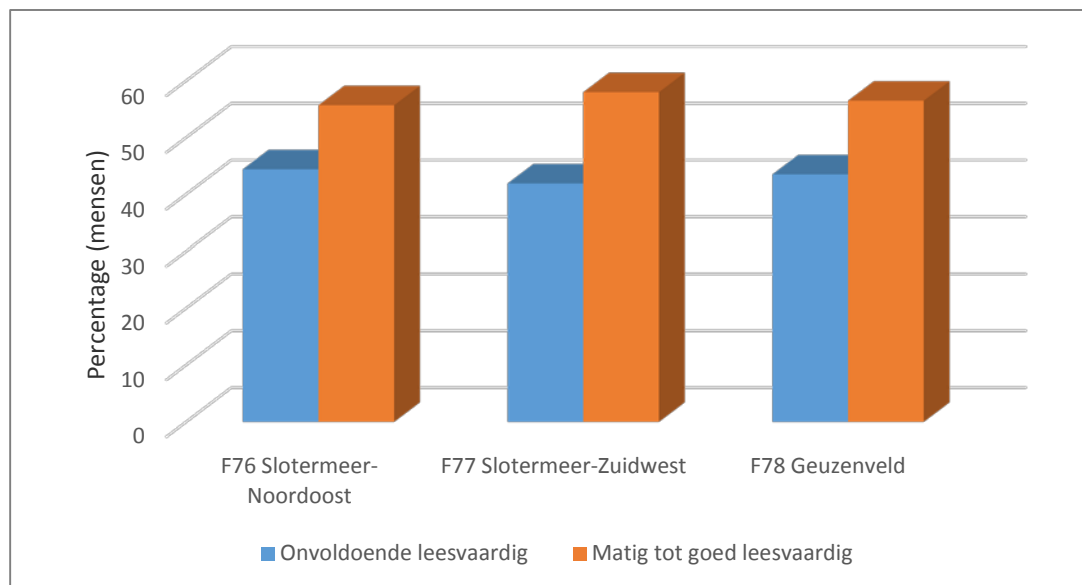

6.5 VINDPLAATSEN

Uitkomsten

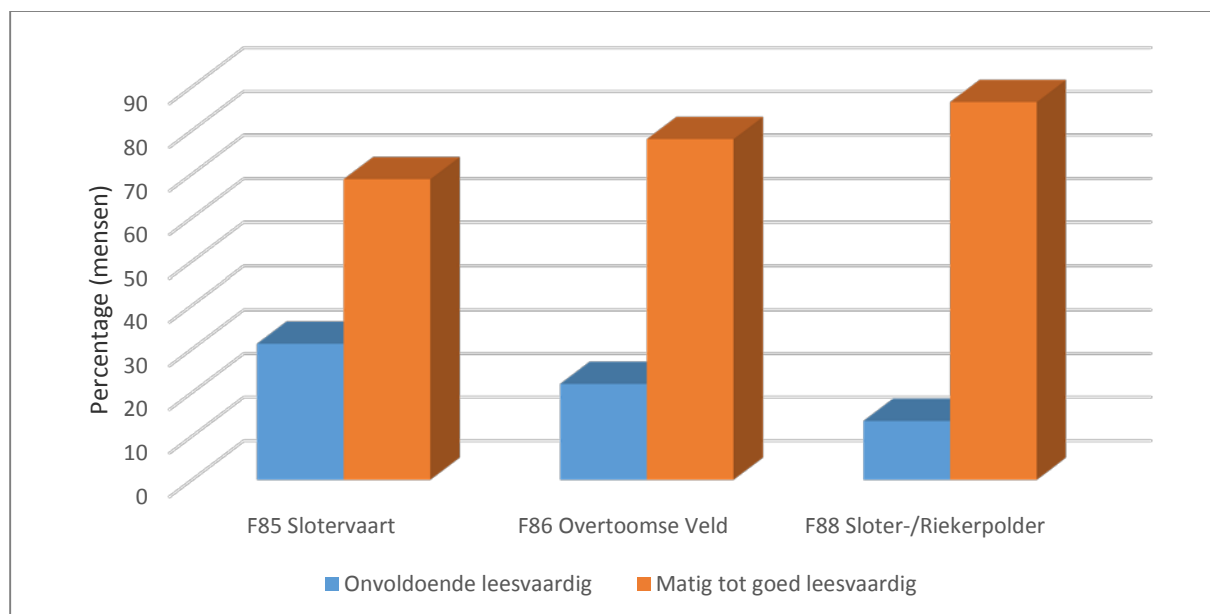
Volgens het veldonderzoek is 30,7% van de beroepsbevolking in Nieuw-West onvoldoende leesvaardig. Het stadsdeel is in twee gebieden verdeeld, een noordelijk en een zuidelijk gebied. De hoogste percentages zijn gevonden in het noordelijk gebied. Dat zijn de buurtcombinaties Slotermeer Noordoost (44%), Geuzenveld (43,5%) en Slotermeer Zuidwest (42%).

Figuur 6: Scores Taalverkenner Paspoort buurtcombinaties noordelijk gebied Nieuw-West

In het zuidelijk gebied is het hoogste percentage te vinden in de buurtcombinatie Slotervaart (31%). Daarna volgen Overtoomse Veld (22%) en Sloter-/Riekerpolder (13,5%).

Figuur 7: Scores Taalverkenner Paspoort buurtcombinaties zuidelijke gebied Nieuw-West

Variantieanalyse

De enkelvoudige variantieanalyse kan worden toegepast om na te gaan of de gemiddelden op een testvariabele van drie of meer niet-gekoppelde steekproeven significant van elkaar verschillen. Er zijn Post-Hoc Bonferroni tests uitgevoerd binnen een ONE-Way ANOVA met een betrouwbaarheid van 95%. Op basis van de Post-Hoc toetsen kan men concluderen dat in Slotermeer Noordoost, Slotermeer Zuidwest en Geuzenveld het probleem van onvoldoende leesvaardigheid het grootst is. Het percentage onvoldoende leesvaardig ligt in deze Buurcombinaties significant hoger dan in Sloter-/Riekerpolder, Overtoomse Veld en Slotervaart (bij $\alpha = 0,05$). Slotervaart nam een middenpositie in. Hoewel het percentage onvoldoende leesvaardig lager is dan in Slotermeer Noordoost, Slotermeer Zuidwest en Geuzenveld, ligt het percentage onvoldoende leesvaardig van Slotervaart hoger dan dat van Sloter-/Riekerpolder (bij $\alpha = 0,05$).

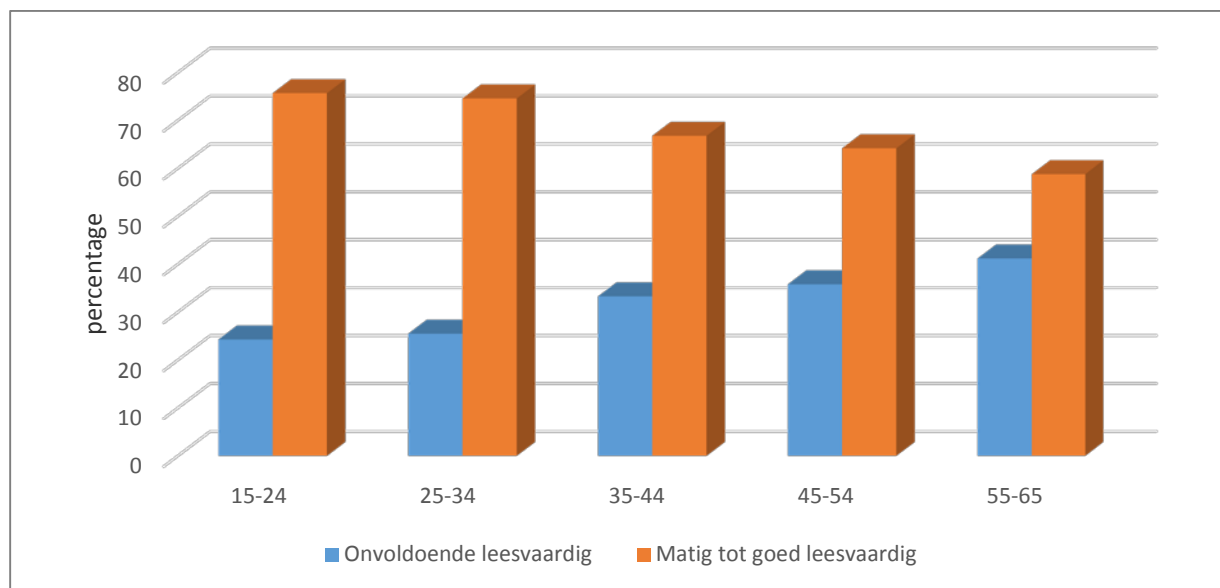
6.6 PROFIEL

Achtergrondkenmerken

Leeftijd

Uit eerdere onderzoeken blijkt dat laaggeletterdheid vaker onder ouderen voorkomt. Leeftijd heeft een negatief effect op taalvaardigheden: hoe ouder, hoe lager het niveau (Buisman en Houtkoop, 2014). De bevindingen uit het veldonderzoek komen overeen met deze resultaten uit eerdere onderzoeken. Er is sprake van een trapsgewijze toename naarmate de leeftijd toeneemt. Onder ouderen loopt het percentage onvoldoende leesvaardigheid op van 33,3 % onder de 45- tot en met 54-jarigen tot 41,2 % onder de 55- tot en met 65-jarigen.

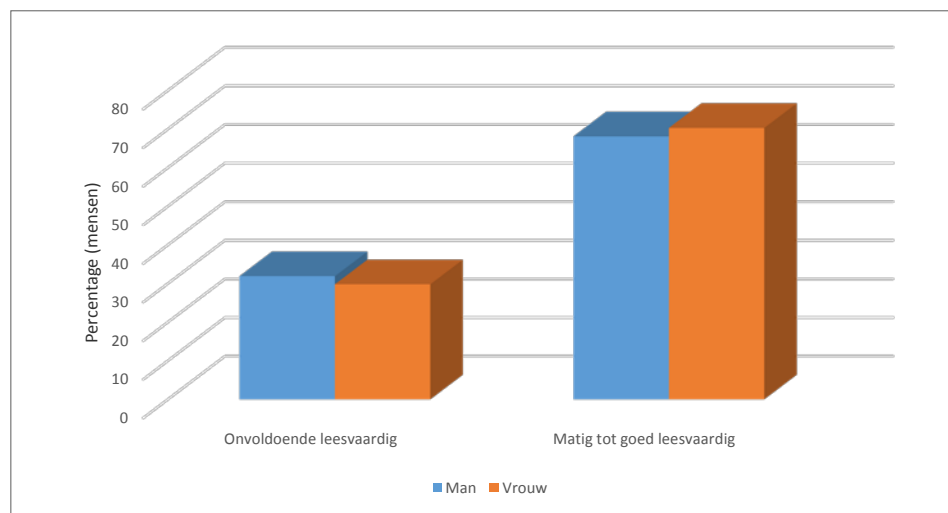
Figuur 8: Scores Taalverkenner Paspoort naar leeftijdsklassen

Geslacht

Volgens de resultaten uit eerder onderzoek zijn in de man-vrouwverdeling vrouwen vaker laaggeletterd (Buisman en Houtkoop, 2014). In dit veldonderzoek valt op dat mannen vaker onvoldoende leesvaardig zijn: 31,9 % van de mannen tegenover 29,8 % van de vrouwen.

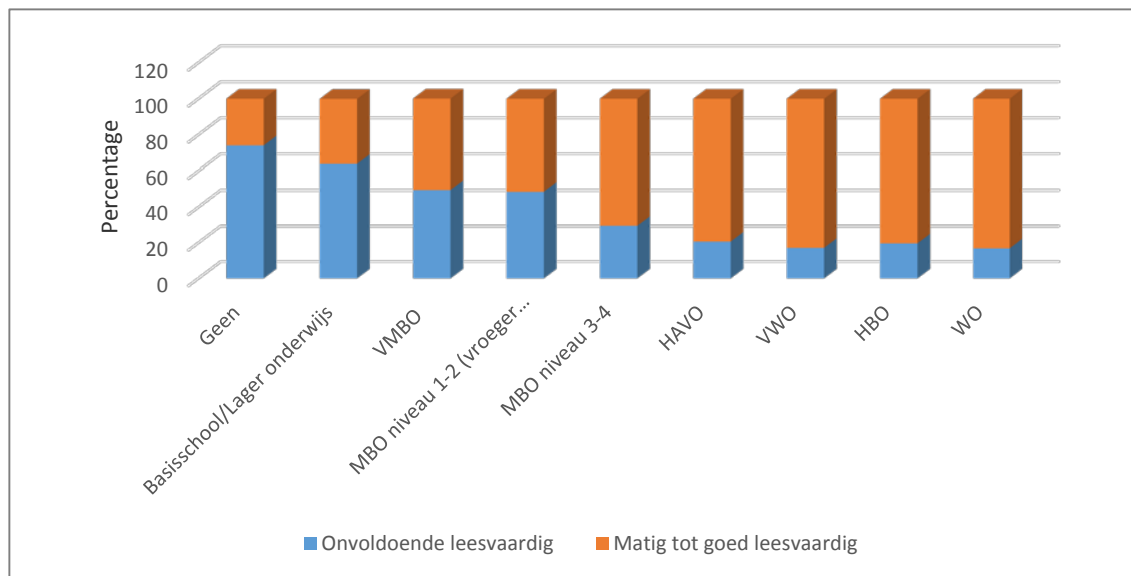
Figuur 9: Scores Taalverkenner Paspoort naar geslacht

Opleiding

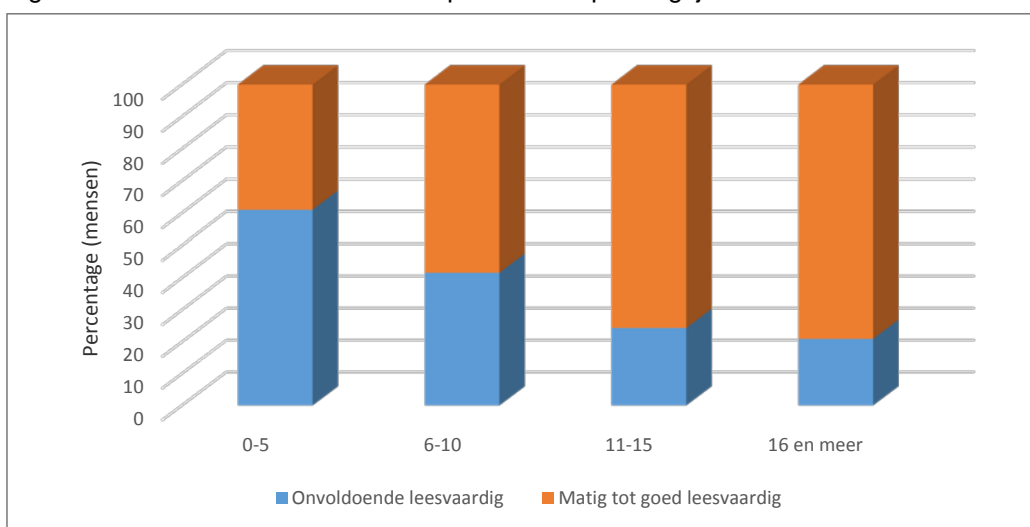
Uit de resultaten van eerder onderzoek blijkt dat er een sterke relatie is tussen onderwijs en kernvaardigheden zoals taalvaardigheid. Dat blijkt ook uit dit veldonderzoek. Tussen de verschillende opleidingsniveaus kan men grote verschillen vinden. Bijna 75 % van de mensen die geen onderwijs heeft gevolgd bezit onvoldoende leesvaardigheden. Van de mensen die alleen lager onderwijs hebben gevolgd of een vmbo of een mbo2 opleiding hebben afgerond is tussen de 64 % en 48 % onvoldoende leesvaardig. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid neemt scherp af zodra een mbo 3-4 opleiding is afgerond. Van bijna 50 % naar 29 %. Vanaf de havo neemt het percentage onvoldoende leesvaardigheidsniveau verder af naar aantallen onder de 20%.

Figuur 10: Scores Taalverkenner Paspoort naar opleiding

De sterke relatie tussen onderwijs en taalvaardigheid wordt ook bevestigd door figuur 11. Naarmate het aantal genoten opleidingsjaren toeneemt stijgt het leesvaardigheidsniveau. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid bij mensen die 0-5 opleidingsjaren hebben is 61 %. Dit neemt af tot 42% bij 6-10 opleidingsjaren, 24 % bij 11-15 opleidingsjaren en 21 % bij 16 en meer opleidingsjaren.

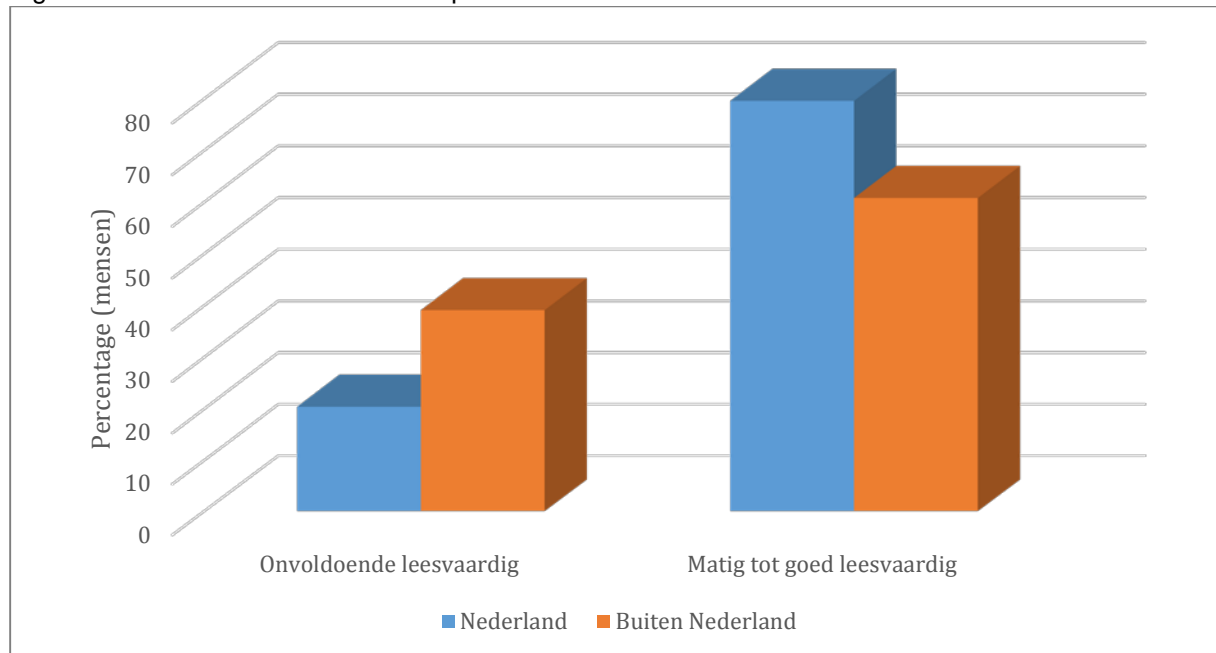
Figuur 11: Scores Taalverkenner Paspoort naar opleidingsjaren

Herkomst

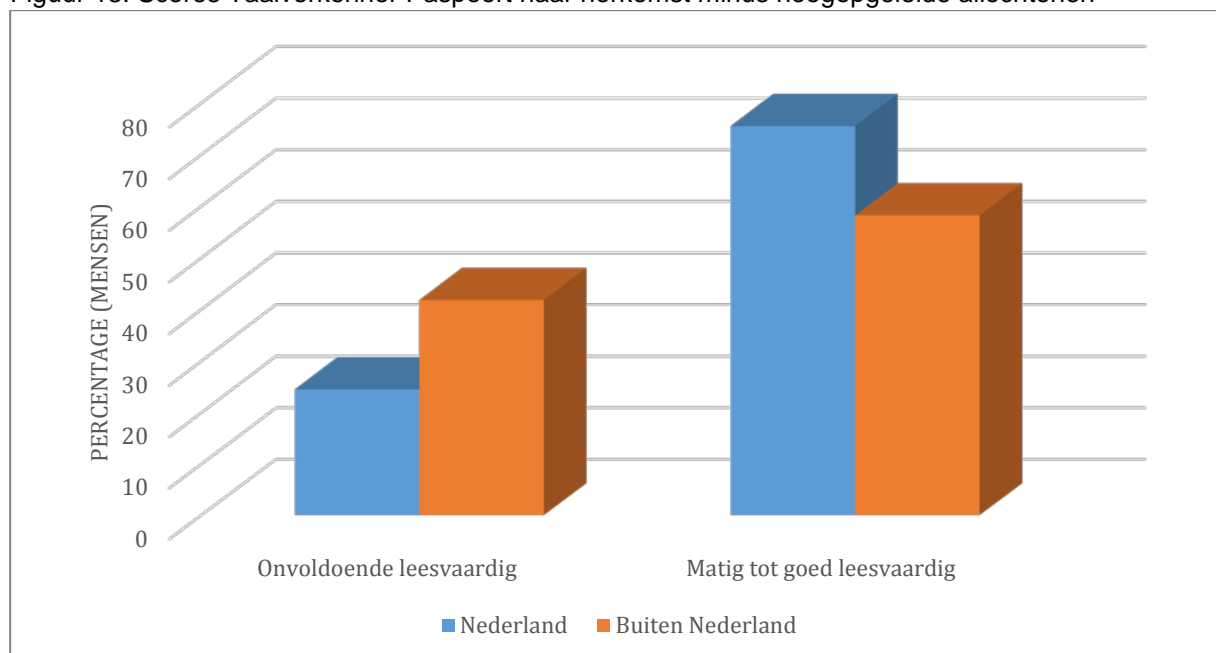
Uit dit veldonderzoek blijkt dat onvoldoende leesvaardigheid in hoge mate aanwezig is onder allochtonen: 39 % van de allochtonen tegenover 20 % van de autochtonen.

Figuur 12: Scores Taalverkenner Paspoort naar herkomst

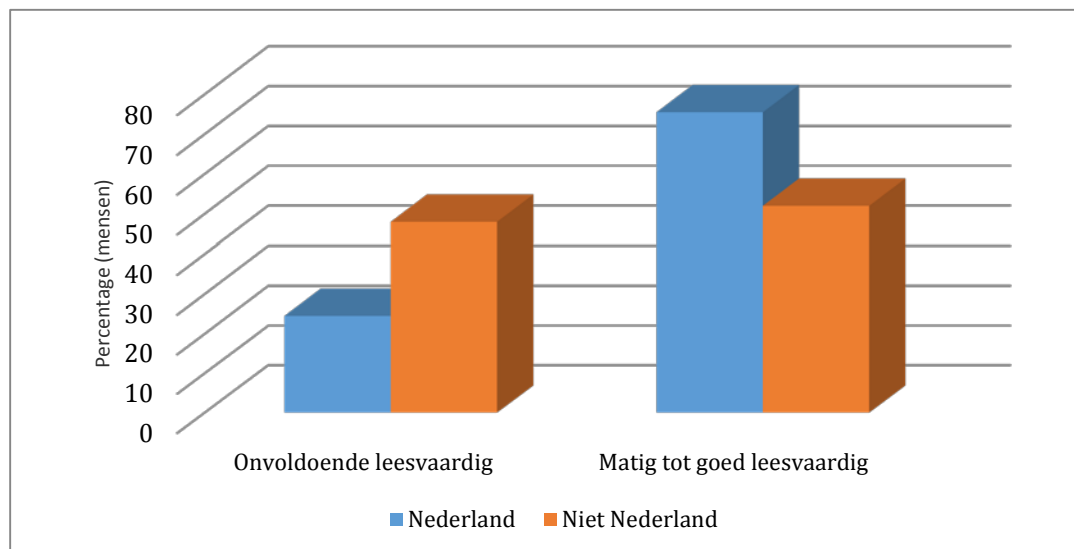
Binnen de groep allochtonen treffen we ook hoogopgeleide (hoger dan mbo 4) allochtonen aan die de Taalverkenner Paspoort niet goed hebben gemaakt. Het kan zijn dat er hier tweedetaalverwerwers tussen zitten die kort in Nederland zijn en die vloeiend kunnen lezen en schrijven in een andere taal. Er zijn dan geen fundamentele taalproblemen. Problemen met lezen en schrijven zijn dan slechts een tijdelijk probleem. Als we deze groep buiten beschouwing laten bij de analyse blijkt dat het percentage onvoldoende leesvaardigheid onder allochtonen lager wordt: 32 %. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid bij autochtonen blijft hetzelfde: 20 %.

Figuur 13: Scores Taalverkenner Paspoort naar herkomst minus hoogopgeleide allochtonen

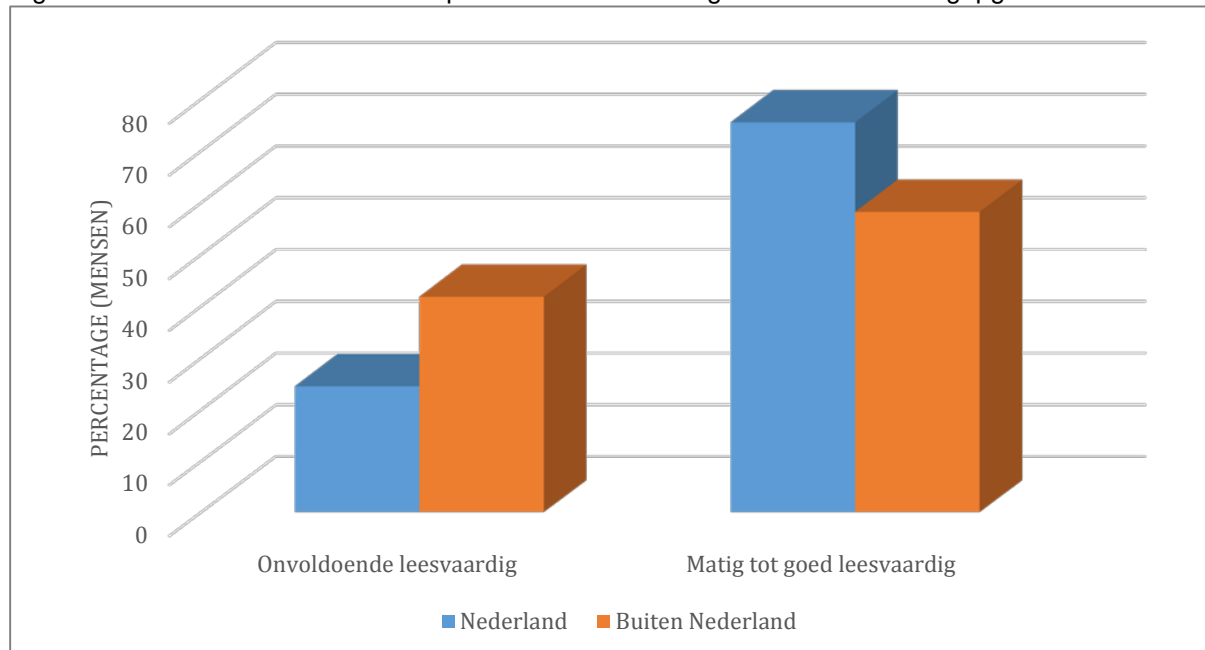
Uit het PIAAC-onderzoek komt naar voren dat laaggeletterden sterk zijn oververtegenwoordigd onder eerste generatie allochtonen (Buisman en Houtkoop, 2014). De resultaten van dit veldonderzoek bevestigen een groot gebrek aan leesvaardigheden. Er is bijna sprake van een verdubbeling van het percentage onvoldoende leesvaardigheid als het gaat om geboorteland buiten Nederland. Onder mensen die in Nederland zijn geboren is het percentage 24,5 % en onder mensen die buiten Nederland geboren zijn 48%.

Figuur 14: Scores Taalverkenner Paspoort en allochtoon 1^e generatie

Als we ook de groep hoogopgeleide allochtonen buiten beschouwing laten bij de analyse van de 1^e generatie allochtonen dan blijkt dat het percentage onvoldoende leesvaardigheid iets lager wordt, namelijk 41,8 %. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid onder mensen die in Nederland zijn geboren blijft hetzelfde: 24,5 %.

Figuur 15: Scores Taalverkenner Paspoort en allochtoon 1^e generatie minus hoogopgeleide allochtonen

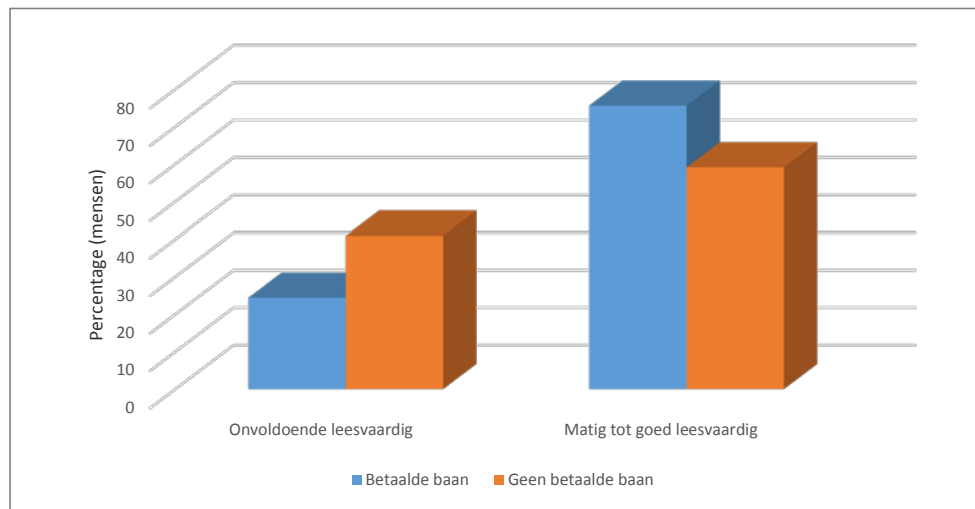

Participatie op de arbeidsmarkt

Arbeidsmarktstatus

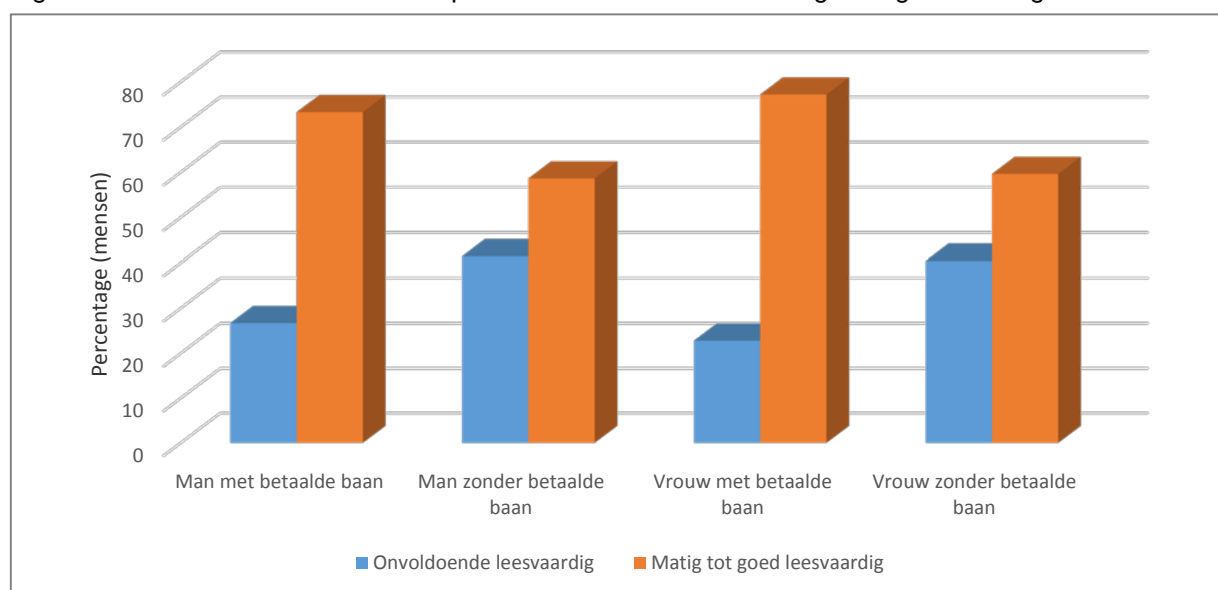
Volgens het PIAAC-onderzoek zijn er duidelijke verschillen in mate van leesvaardigheden op het gebied van arbeidsmarktparticipatie. Dat wordt in dit veldonderzoek bevestigd. Van de groep werklozen heeft 41 % onvoldoende leesvaardigheden en bij de groep mensen met een baan is dat percentage 24 %. Dit zijn veel hogere uitkomsten dan de cijfers die al bekend waren. Uit het PIAAC onderzoek uit 2014 kwam naar voren dat 16,2 % van de werklozen laaggeletterd was, tegenover zo'n 9 % van de werkenden. Het hoge percentage van dit veldonderzoek heeft uiteraard te maken met het hoge werkloosheidspercentage binnen stadsdeel Nieuw-West dat hoger is dan het Amsterdams gemiddelde (www.os.amsterdam.nl).

Figuur 16: Scores Taalverkenner Paspoort naar arbeidsmarktstatus

Als we specifieker kijken naar de relatie tussen arbeidsmarktstatus en geslacht dan valt op dat meer mannen dan vrouwen met baan onvoldoende leesvaardigheden hebben. 27 % van de mannen met baan heeft onvoldoende leesvaardigheden tegenover 23 % van de vrouwen met baan.

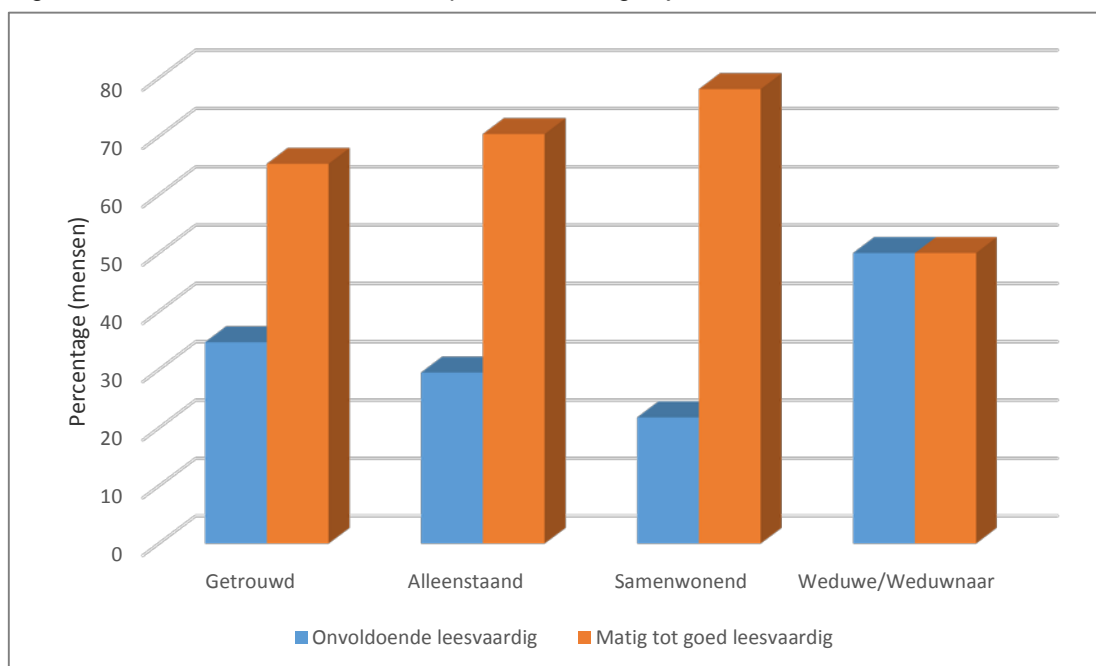
Figuur 17: Scores Taalverkenner Paspoort naar arbeidsmarktstatus gecorrigeerd voor geslacht

Burgerlijke staat

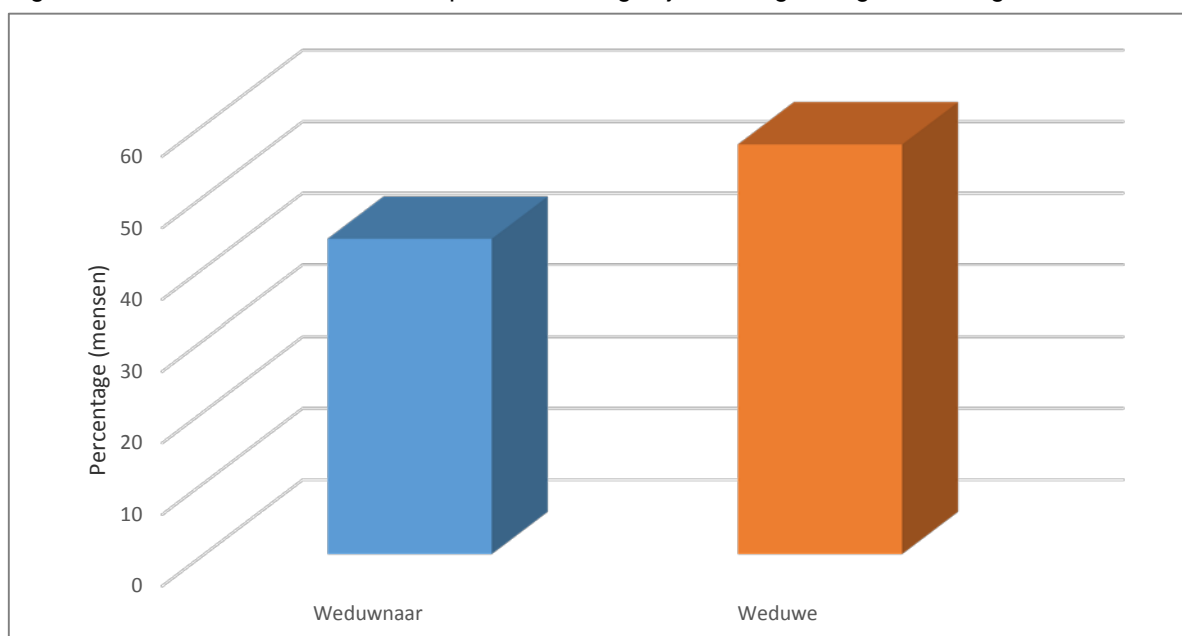
Uit het veldonderzoek komt naar voren dat er relatief veel mensen zijn binnen de groep weduwen/weduwnaren die onvoldoende leesvaardig zijn. Het leeftijdseffect speelt hier hoogstwaarschijnlijk een rol.

Figuur 18: Scores Taalverkenner Paspoort naar burgerlijke staat

De verdeling tussen mannen en vrouwen verschilde niet erg veel van elkaar maar desondanks zijn er binnen de groep weduwen/weduwnaren minder leesvaardige weduwen. 57,2 % van de weduwen is onvoldoende leesvaardig tegenover 44 % van de mannen.

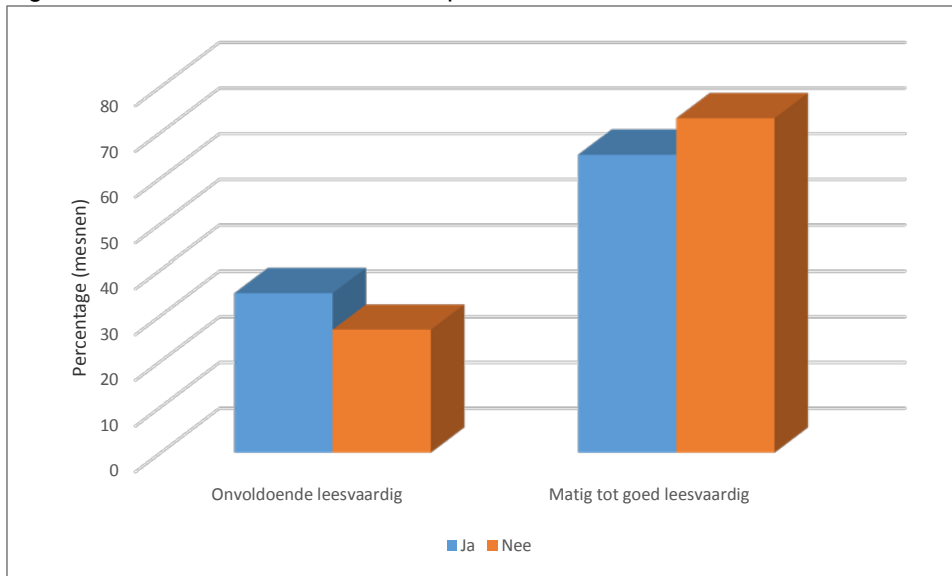
Figuur 19: Scores Taalverkenner Paspoort naar burgerlijke staat gecorrigeerd voor geslacht

Gezinssamenstelling

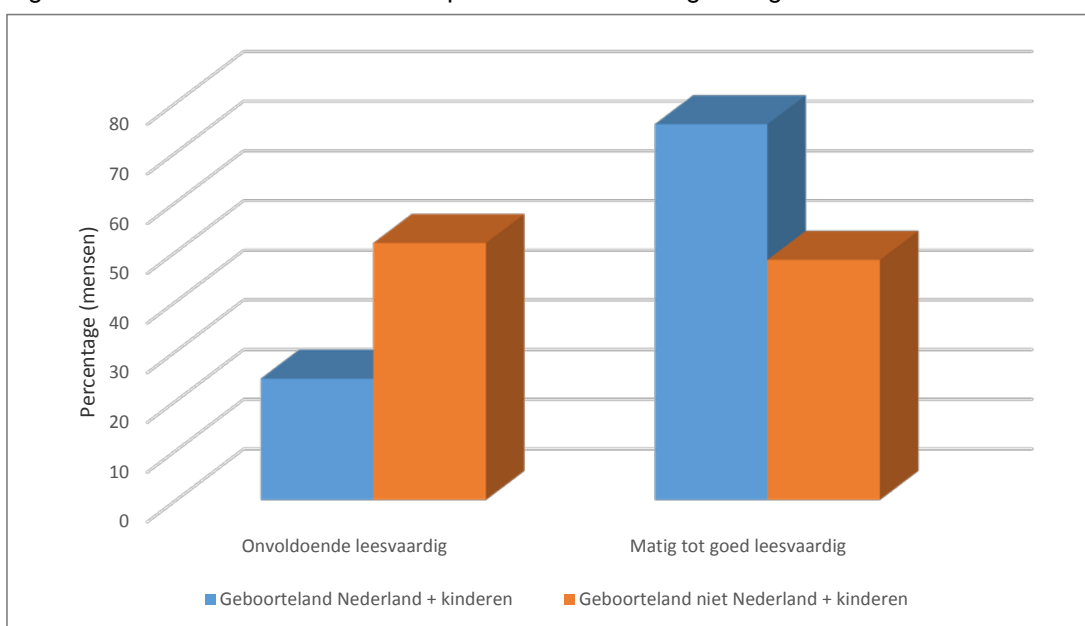
Indien we specifiekere keken naar de gezinssamenstelling dan valt op dat er binnen de groep mensen die onvoldoende leesvaardig zijn ouders met kinderen een oververtegenwoordigde groep vormen. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid is onder ouders met kinderen hoger (35%) dan onder volwassenen zonder kinderen (27%).

Figuur 20: Scores Taalverkenner Paspoort naar volwassenen met of zonder kinderen

Volwassenen die kinderen hebben en buiten Nederland zijn geboren hebben vaker een gebrek aan leesvaardigheden dan ouders die in Nederland zijn geboren. Het percentage onvoldoende leesvaardigheid onder ouders die buiten Nederland zijn geboren is veel hoger (52%) dan onder ouders die in Nederland zijn geboren (24%). Hieruit blijkt dat het eerder geconstateerde verschil in leesvaardigheid tussen ouders met kinderen en volwassenen zonder kinderen voornamelijk toe te schrijven is aan ouders die niet in Nederland zijn geboren.

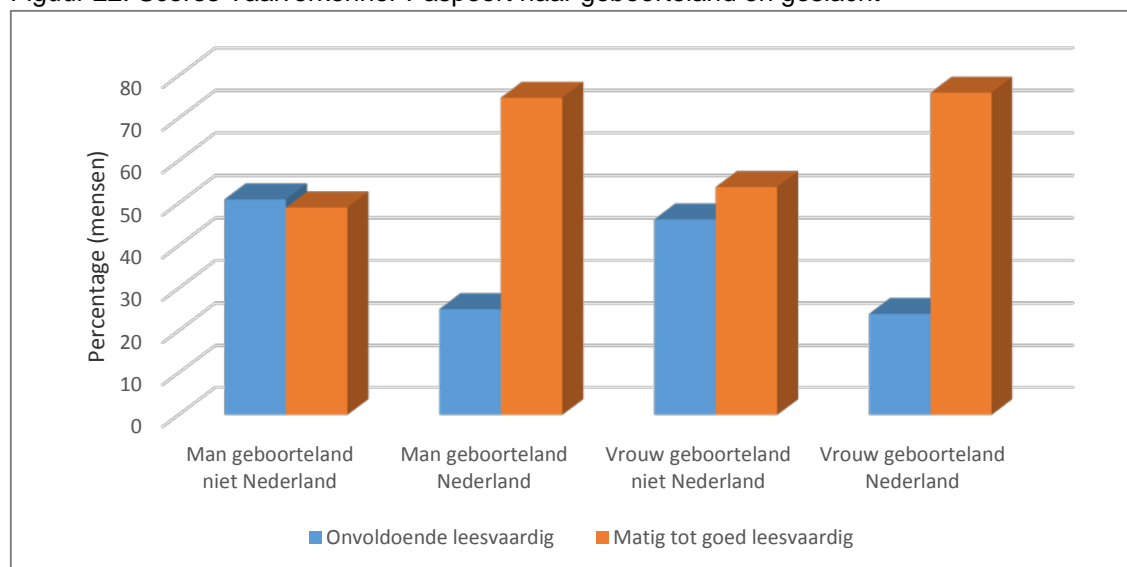
Figuur 21: Scores Taalverkenner Paspoort naar kinderen gecorrigeerd voor herkomst

Herkomst nader bekeken

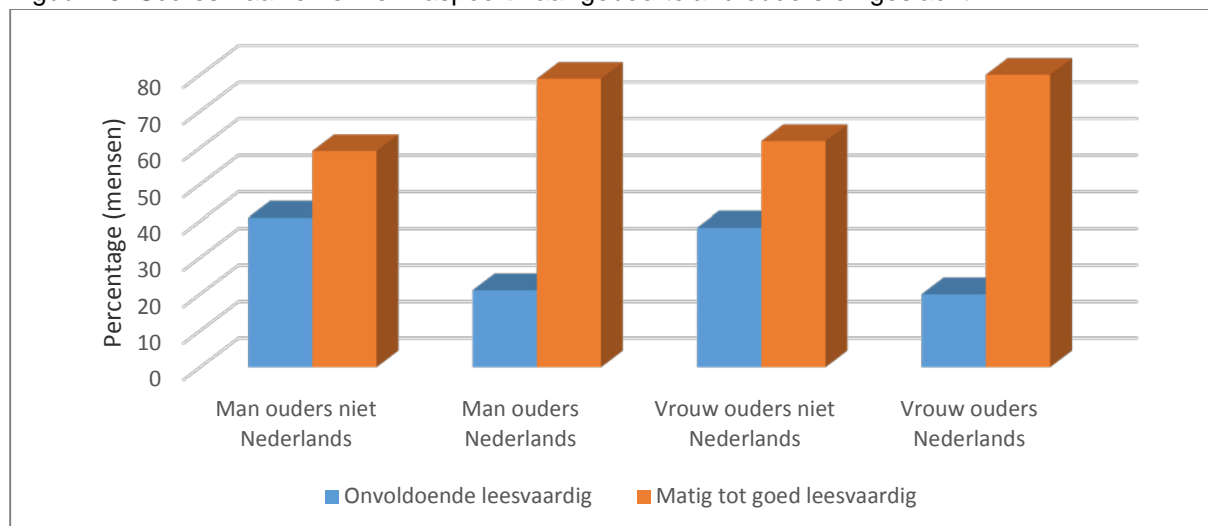
Uit de resultaten van dit veldonderzoek blijkt dat onvoldoende leesvaardigheid sterk aanwezig is bij allochtonen. Als we dit corrigeren naar geslacht dan zien we een hoog percentage onvoldoende leesvaardigheid onder allochtone mannen en vrouwen van de 1^e generatie, namelijk 51% en 46%.

Figuur 22: Scores Taalverkenner Paspoort naar geboorteland en geslacht

Als we specifiek kijken naar het geslacht en de herkomst van de groep ouders dan valt op dat er verspreid over alle categorieën hoge percentages onvoldoende leesvaardigheid te vinden zijn van boven 20%, zowel bij autochtone als allochtonen. De hoogste percentages waren wederom te vinden bij allochtone mannen en vrouwen van de eerste generatie, namelijk 41% en 38%.

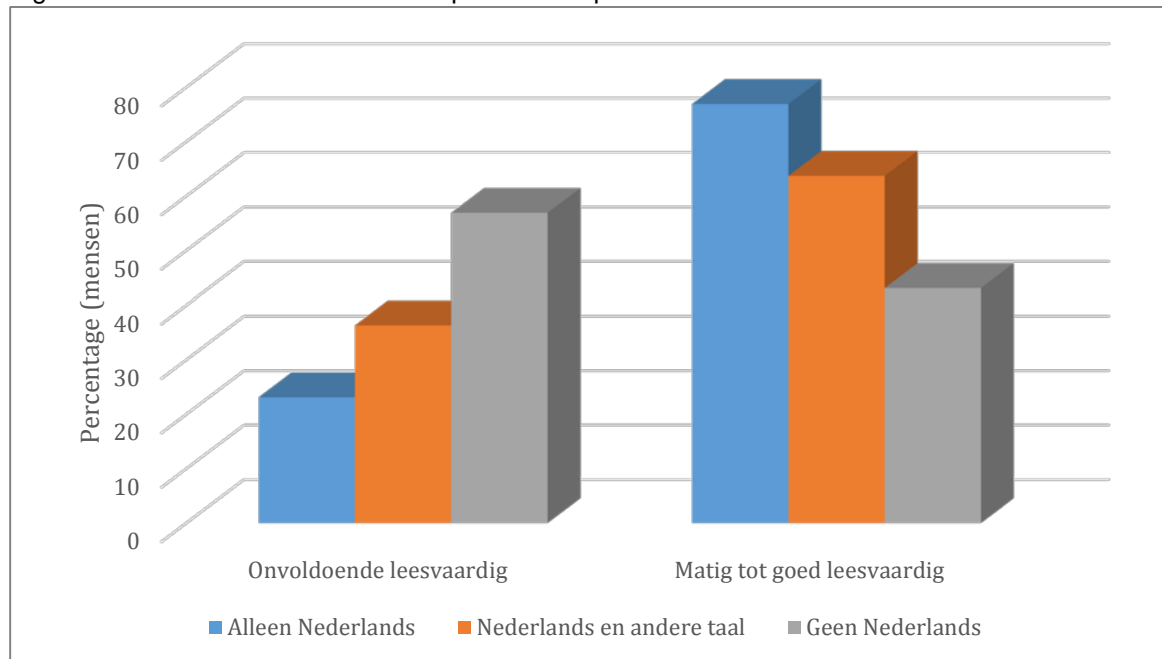
Figuur 23: Scores Taalverkenner Paspoort naar geboorteland ouders en geslacht

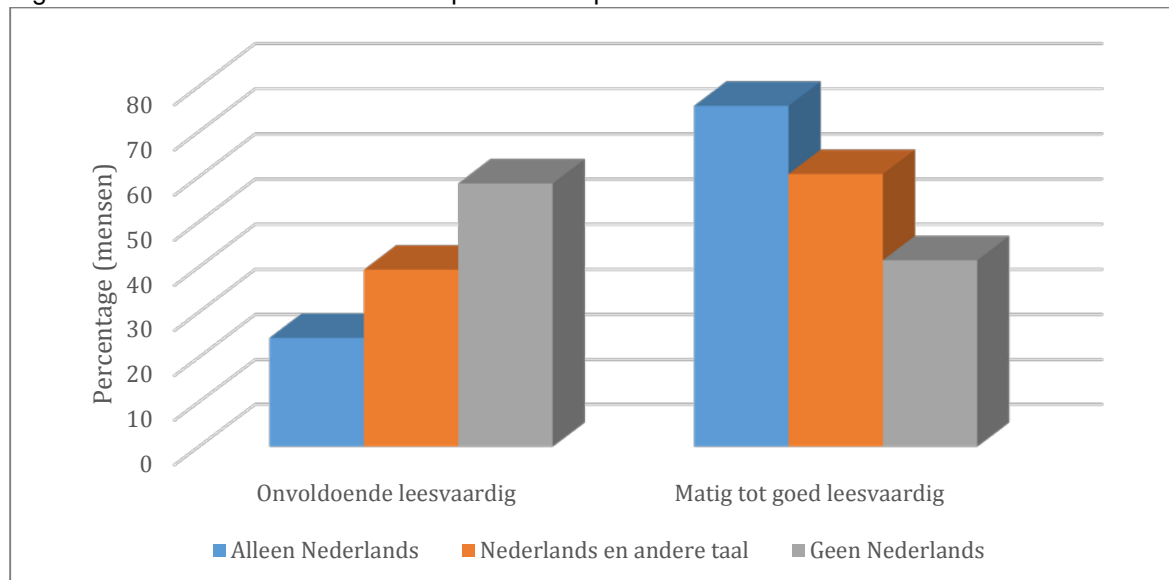
Gesproken talen in de sociale omgeving

Het niet spreken van Nederlands thuis of met vrienden heeft een negatief effect op taalvaardigheden. Uit onderstaande grafieken blijkt dat de mate van leesvaardigheden toeneemt zodra iemand meer Nederlands in zijn sociale omgeving spreekt.

Figuur 24: Scores Taalverkenner Paspoort naar spreektaal thuis

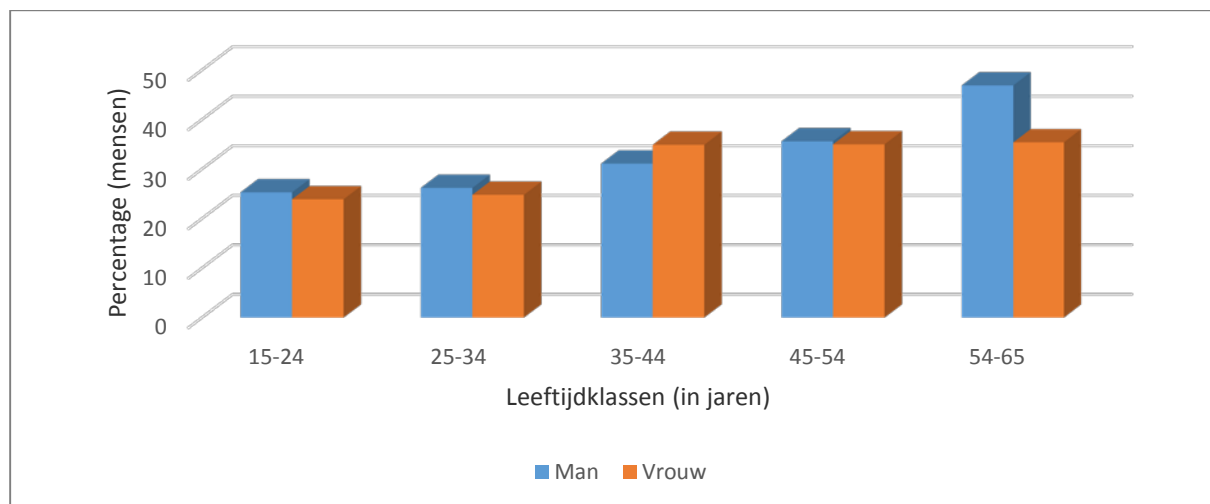
Figuur 25: Scores Taalverkenner Paspoort naar spreektaal vrienden

Leeftijd nader bekeken

Uit de resultaten van dit veldonderzoek blijkt dat onvoldoende leesvaardigheden vaker onder ouderen voorkomt. Als we nauwkeuriger kijken naar de verschillende leeftijdsklassen dan valt op dat in bijna elke leeftijdsklasse vrouwen relatief betere leesvaardigheden hebben. Bij de leeftijdsklasse 54-65 jaar neemt het verschil tussen mannen en vrouw flink toe: 47% bij de mannen tegenover 35% bij de vrouwen. Bij de leeftijdsklasse 35-44 jaar hebben vrouwen een hoger percentage onvoldoende leesvaardigheid.

Figuur 26: Scores Taalverkenner Paspoort naar leeftijd gecorrigeerd voor geslacht

7. REDENEN EN BEHOEFTE

Het veldonderzoek heeft op buurtcombinatieniveau een goed beeld gegeven van de leesvaardigheid van de inwoners van Nieuw-West. Het onderzoek was veelal beschrijvend en daarmee ook hypothesevormend. Om een verdiepend beeld te creëren van laaggeletterdheid hebben er in het kader van een vooronderzoek naar de Maatschappelijke Kosten en Baten van laaggeletterdheid verschillende interviews plaatsgevonden met mensen die laaggeletterd zijn of waren. Tijdens die interviews zijn er portretten gemaakt van de respondenten. Door diepte-interviews kan men persoonlijke levensverhalen schetsen waardoor men behoeftes kan identificeren omtrent coaching op ontwikkeling van het lees- en schrijfniveau.

Bij de interviews is er rekening gehouden met de verschillende (cursisten)profielen van laaggeletterden (NT1 en NT2). Een gemeenschappelijke deler is dat onderwijs de belangrijkste voorspeller is voor taalontwikkeling.

Bij de autochtone respondenten speelt de afwezigheid van jeugdonderwijs een cruciale rol. Persoonlijke omstandigheden hebben veelal een rol gespeeld bij het voortijdig schoolverlaten. Meestal is men opgegroeid in gezinnen met een lage sociaal-economische status. Kinderen werden geacht bij te dragen aan het onderhoud van het gezin en in de sociale omgeving waren er meerdere jongeren die op vroege leeftijd met school stopten. De beslissing om te stoppen met school werd met of door de ouders genomen. Kenmerkend is dat men school voornamelijk verliet in de vroege adolescentie (10-14 jaar) of midden-adolescentie (14-16 jaar). Banen werden via-via geregeld en waren laagbetaald, in de schoonmaaksector of industriële sector. Voor het werk waren lees- en schrijfvaardigheden over het algemeen niet vereist. Er werd ook vaak gezocht naar banen waarbij lezen en schrijven niet relevant waren. Men gaat in de relatie met de partner op verschillende manieren om met gebrekkige leesvaardigheid. De één lukt het om jarenlang laaggeletterdheid verborgen te houden voor de partner door lees- en schrijftaken te vermijden en de administratieve taken aan de partner over te laten. De ander verbergt het niet en schuift alle administratieve taken door naar de partner of derden. Zelfconfrontatie door gebeurtenissen in het sociale leven, zoals de nasleep van een auto ongeluk, een depressie en een incident in een postkantoor, dienden meestal als trigger om tot het besef te komen dat de taalproblemen heel beperkend kunnen werken. Reclamespotjes op de televisie hebben ook een rol gespeeld om uiteindelijk de stap te nemen om taallessen te volgen.

Het effect van de gevolgde taallessen bij deze groep is een toename van sociale participatie. Respondenten gaven aan dat de groepsdynamiek van de lessen als prettig worden ervaren. Men vindt het werken in groepen belangrijk omdat op die manier mensen met verschillende niveaus van elkaar kunnen leren. Het ontvangen van een certificaat wordt als een belangrijk symbolisch moment ervaren waar men veel voldoening uithaalt. Verder is er ook reflectie op het woord laaggeletterdheid. Het wordt als een naar woord ervaren dat een stempel drukt op mensen.

Binnen de groep allochtonen zijn er tweedetaalverwerwers die hoogopgeleid zijn en vloeiend kunnen lezen en schrijven in een andere taal. Meestal is men kort in Nederland en zijn inburgering en/of economische participatie redenen om taallessen te volgen. Omdat taalproblemen wellicht een tijdelijk probleem zijn bij deze hoogopgeleide tweedetaalverwerwers, die kort in Nederland zijn, laten we die buiten beschouwing. 1^e generatie allochtonen die in hun jeugd niet of nauwelijks naar school zijn geweest hebben fundamentele taalproblemen. Kenmerkend voor de respondenten van deze groep die zijn gesproken, is dat men al decennia lang in Nederland woont. Sommige respondenten gaven aan dat ze jarenlang in fabrieken of de horeca hebben gewerkt en de beheersing van de Nederlandse taal niet nodig hadden op het werk. Redenen om taallessen te volgen zijn erg divers. Sommigen respondenten geven aan dat de meeste kinderen inmiddels al het huis uit zijn en dat er daardoor tijd is vrijgekomen om taallessen te volgen. Sommige respondenten gaven aan dat ze na hun pensioen via kennissen terecht zijn gekomen bij het mannencentrum Daadkr8 en daar taallessen volgen en andere sociale activiteiten. Redenen voor taallessen ligt bij deze respondenten op het vlak van sociale participatie. Andere respondenten geven economische participatie als reden om taallessen te volgen. Door het volgen van taallessen hoopt men een grotere kans te krijgen om een baan te vinden. Meerdere respondenten geven aan dat door ouderdom en toename van medische klachten het bezoek aan de dokter en het ziekenhuis toeneemt. Door taallessen te nemen hoopt men zelfstandig naar de dokter te kunnen gaan en de risico's van verkeerd medicijngebruik te verminderen.

8. CONCLUSIE

In dit onderzoek brengen we het leesvaardigheidsniveau in Amsterdam Nieuw-West in kaart: omvang, vindplaatsen en profiel mensen.

De cijfers zijn verontrustend. Uit dit veldonderzoek komen veel hogere uitkomsten naar voren dan de cijfers die al bekend waren. Landelijk geldt twaalf procent van de bevolking als laaggeletterd, voor Amsterdam was al bekend dat zestien procent behoort tot die categorie (Buisman et al., 2013). Uit dit onderzoek blijkt dat gemiddeld 30,7% van de beroepsbevolking in Amsterdam Nieuw-West onvoldoende leesvaardig is. De hoogste percentages zijn te vinden in Slotermeer Noordoost (44%), Geuzenveld (43,5%) en Slotermeer Zuidwest en (42%). Dat heeft uiteraard te maken met de lagere sociaal-economische status van de drie buurtcombinaties. Het gemiddeld inkomen per persoon en het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden is veel lager dan het Amsterdams gemiddelde en het gemiddelde van Nieuw-West. Slotermeer-Noordoost en –Zuidwest scoren ongunstig op werkloosheid (16 %), bijstand (10 % versus 6,4 %) en het aandeel mensen in de schuldhulpverlening, terwijl deze aspecten op gemiddeld niveau liggen. Een relatief groot deel van de jongeren groeit op in een minimahuishouden, met name in Slotermeer-Noordoost (30 %). Er zijn veel leerlingen met laagopgeleide ouders in dit gebied (37 %) met name in Slotermeer-Zuidwest (43 %). Professionals constateren dat veel kinderen, ook al zijn ze van de tweede en derde generatie, een taalachterstand hebben (www.os.amsterdam.nl).

Als we een profiel schetsen van de groep mensen die onvoldoende leesvaardig zijn dan zien we dat ze ouder zijn, een laag opleidingsniveau hebben, vaak geen Nederlands spreken in hun sociale omgeving en ook vaak geen baan hebben. Binnen stadsdeel Nieuw-West is een onvoldoende leesvaardigheidsniveau in hoge mate aanwezig binnen de groep eerste generatie allochtonen.

De groep kunnen we nog verder in kaart brengen door risicogroepen te identificeren:

1. Werkloze mannen zijn een risicogroep. Opvallend is dat mannen het iets slechter doen dan vrouwen: 32 procent van de mannen in de onderzoeksgebieden blijkt onvoldoende leesvaardig, tegen 30 procent van de vrouwen. Wellicht wordt die betere positie van vrouwen veroorzaakt doordat er het afgelopen decennium door de gemeente Amsterdam veel inspanning is gericht op de ontwikkeling van vrouwen (65% van de taalcursisten is vrouw). Daarnaast blijkt een relatie te zijn tussen gebrekkige leesvaardigheden en het hebben van een betaalde baan. Een groot percentage van de inwoners van Nieuw-West beheerst het Nederlands niet goed en heeft geen baan. Als we specifiek kijken naar de relatie tussen arbeidsmarktstatus en geslacht dan valt op dat meer mannen dan vrouwen met baan onvoldoende leesvaardigheden hebben, 27% tegenover 23%.
2. Oudere mannen zijn een risicogroep. Onder de groep van 55 tot en met 65 jaar loopt het percentage onvoldoende leesvaardigheid op tot ruim 47%. Binnen deze leeftijdsklasse neemt het verschil tussen mannen en vrouwen flink toe: 47% tegenover 35%.
3. Grote gezinnen zijn ook een risicogroep. Er is een hoog percentage onvoldoende leesvaardigheid onder ouders met meerdere kinderen, namelijk 29%. In dergelijke gezinnen nemen kinderen taken, waar taalvaardigheid voor nodig is, over van hun ouders maar we constateren ook dat die kinderen zelf op taalbeheersing minder goed scoren dan gemiddeld. Dit wijst op een risico in de taalontwikkeling van kinderen en de instandhouding van de problematiek.
4. Binnen de groep weduwen/weduwenaars zijn er ook relatief veel mensen met onvoldoende leesvaardigheden. Het leeftijdseffect speelt hier hoogstwaarschijnlijk een rol. Dit is ook een risicogroep. Je ziet dat van echtparen bijvoorbeeld één van de twee altijd de brieven voor zijn of haar rekening neemt. Op het moment dat die wegvalt, ontstaan er voor de achterblijver vaak grote problemen, want die kan zich dan niet redden.

LITERATUUR

Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W. & Velden, R. van der (2013). PIAAC: *Kernvaardigheden voor werk en leven. Resultaten van de Nederlandse survey 2012*. 's-Hertogenbosch: ECBO: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Buisman, M. & Houtkoop, W. (2014). *Laaggeletterdheid in kaart*. 's-Hertogenbosch: ECBO: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

CBS. *Opleidingsniveau*.

<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/toelichtingen/alfabet/o/opleidingsniveau3.htm>

CINOP (2013). *Standaarden en Eindtermen VE*. CINOP: 's-Hertogenbosch.

CINOP (2013a). *Standaarden en Eindtermen VE. Een vergelijkend overzicht. Raamwerk NT2*. CINOP: 's-Hertogenbosch.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Commissie Meijerink (2008). *Over de drempels met taal en rekenen*. Enschede.

Davis, T.C., Crouch, M.A., Long, S.W., Jackson, R.H., Bates, P. George, R.B. & Bairnsfather, L.E. (1991). Rapid assessment of literacy levels of adult primary care patients. *Family Medicine*, 23(6): 433-435.

Davis, T.C., Long, S.W., Jackson, R.H., Mayeaux, E.J. George, R.B., Murphy, P.W. & Crouch, M.A. (1993). Rapid estimate of Adult Literacy in Medicine: A shortened Screening Instrument. *Clinical Research and Methods*, 25 (6): 391-395.

Gemeente Amsterdam. *Buurtcombinatie*.

<http://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie-diensten/dbi/stelselpedia/gebieden-index/catalogus/buurtcombinatie/>

Gemeente Amsterdam. *Gebiedsanalyses*.

<http://www.os.amsterdam.nl/nieuws/gebiedsanalyses-gebiedsgericht-werken>

Gezondheidsraad (2011). *Laaggeletterdheid te lijf: signalering ethiek en gezondheid*. Centrum voor ethiek en gezondheid. Den Haag.

Hacquebord, H.I. (2006). Woordkennis als onderdeel van taaldiagnostisch onderzoek. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 7(1): 15-22.

Hacquebord, H.I., Alberts, N.H. & Andringa, S.J. (2011). *Streefwoordenlijst voor de basisvorming 2007 – Herziene versie 2010*. Arnhem/Groningen: Cito/Etoc.

Houtkoop, W., Allen, J., Buisman, M., Fouarge, D., Van der Velden, R. (2012). *Kernvaardigheden in Nederland*. 's-Hertogenbosch: ECBO: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Osborn, C.Y., Weiss, B.D., Davis, T.C., Skripkauskas, S., Rodrigue, C., Bass, P.F., et al. Measuring adult literacy in health care: Performance of the Newest Vital Sign. *American Journal of Health Behavior*, 2007;31(Suppl):S36–46.

Parker, R.M., Baker, D.W., Williams, M.V., Nurss, J.R. (1995). The test of functional health literacy in adults: a new instrument for measuring patients's literacy skills. *Journal of General Internal Medicine*, 10(10):537-541.

Shah, L.C., West, P., Bremmeyr, K., Savoy-Moore, T. Health literacy instrument in family medicine: the "newest vital sign" ease of use and correlates. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 2010, 23 (2): 195-203.

Steekproefcalculator.

<http://www.steekproefcalculator.nl>

Stichting Lezen & schrijven (2012). *Actieplan laaggeletterdheid 2012-2015*. Den Haag.

Thiel, S. van, (2007). *Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding*. Bussum, Coutinho.

Weiss, B.D., Mays, M.Z., Martz, W. et al. Quick assessment of literacy in primary care: the newest vital sign. *Annals of Family Medicine*, 2005, 3(6):514-522.

BIJLAGE 1: COMMUNITY VAN LAAGGELETTERDEN

Het thema laaggeletterdheid heeft op een structurele manier een plek gekregen in het onderwijsprogramma van Urban Management. In het jaar 2013-2014 hebben 160 studenten van het 1^e en 3^e jaar Bestuurskunde zich beziggehouden met het thema laaggeletterdheid. In het jaar 2014-2015 houden 130 studenten zich bezig met het thema.

Onderwijsprogramma Bestuurskunde

In dat onderwijsprogramma is er ook aandacht voor het samenbrengen en het opbouwen van een netwerk van laaggeletterden. In 2013-2014 is er een groep taalcursisten van Stichting ABC op bezoek gekomen bij de HvA voor uitwisseling en interactie met de 3^e jaars studenten. De 1^e jaars studenten zijn voor de startbijeenkomst van het project langs Vrouw en Vaart gegaan (onderdeel van SEZO Maatschappelijke dienstverlening) en hebben daar in groepen ervaringen uitgewisseld met taalcursisten.

In 2014-2015 hebben de 1e jaars studenten een college gekregen van Fiolet Taaltrainingen over laaggeletterdheid en scholingsprogramma's. Studenten zijn in verschillende groepen op bezoek gegaan bij taalcursisten. Studenten hadden hierbij iets voorbereid over de thema's 'studie en carrièreperspectief', 'vrijtijdsbesteding en jongerencultuur' en 'het schoolsysteem en taal'. Studenten en taalcursisten zijn met elkaar in gesprek gegaan over deze thema's. Verder hebben studenten op verschillende dagen een rondleiding georganiseerd op de HvA voor de taalcursisten.

Buurtwinkel voor Onderzoek, Onderwijs en Talentontwikkeling (BOOT)

In het praktijkcentrum van Urban Management, BOOT wordt er ook een netwerk van laaggeletterden opgebouwd en samengebracht. Er wordt ook een bijdrage geleverd aan de bestrijding van laaggeletterdheid in Nieuw-West.

In de periode november 2013 tot en met juni 2014 heeft er een samenwerking plaatsgevonden tussen BOOT en Taal voor het Leven Amsterdam. In deze pilot zijn negen tweedejaars studenten Toegepaste Psychologie door professionele trainers opgeleid tot taalcoaches waarna ze in een periode van 9 maanden één dag per week als taalcoach op BOOT Nieuw-West volwassenen die grote moeite hebben met lezen en schrijven hebben ondersteund bij hun taalontwikkeling op lees- schrijfvlak. Elke week kwamen er cursisten naar de BOOT locatie toe om twee uur lang ondersteuning te krijgen bij hun individuele coaching-vraag. Elke student begeleidde twee cursisten waarvoor hij/zij een begeleidingsplan had opgesteld en er naar concrete leerdoelen werd toegewerkt. In dit proces zijn ze begeleidt door medewerkers van BOOT.

Uit de evaluatie in juni bleek dat alle betrokken partijen erg tevreden waren over het project 'Taal voor het Leven' bij BOOT. De studenten gaven aan veel geleerd te hebben van de trainingen; ze konden het onmiddellijk toepassen bij de coaching van hun cursisten. Door observaties van studenten en interviews met de cursisten kunnen we concluderen dat deze groep ook veel baat heeft gehad bij het coaching traject. Cursisten hebben veel vooruitgang geboekt en vooral het zelfvertrouwen is vergroot als het gaat om lezen, schrijven en Nederlands spreken

Ontwikkeling taaltraject Taal met Ouders

In het studiejaar 2014-2015 is er een vervolg gegeven op de pilot, met het project 'Taal met Ouders'. Het project is een zij-programma van het programma 'de Keukentafel' van BOOT in opdracht van het Fieldlab Nieuw-West en is gekoppeld aan een verkennend onderzoek naar de leercultuur van laaggeletterden binnen Nieuw-West. Daarnaast wordt er gekeken naar de effectiviteit van de vorm; individuele coaching binnen de thuis omgeving.

In het project 'Taal met Ouders' bieden vijf tweedejaars studenten Toegepaste Psychologie thuis bij de cursisten taalcoaching aan, bij ouders die tevens deelnemen aan het Keukentafel project. Het project 'de Keukentafel' is gericht op het ondersteunen van het kind en betreft de ouder daar op een intensieve manier bij. Eerstejaars studenten Pedagogiek komen elke week bij het gezin thuis om met het kind en de ouder aan de slag te gaan. Bij vijf van deze gezinnen wordt de ouder ook begeleidt in het kader van 'Taal met Ouders'.

Het project bestaat uit twee trajecten van 12 weken waarbij de studenten worden gematched aan een ouder. Stichting Lezen & Schrijven verzorgt de methodiek (Taal voor het Leven); de trainingen en het

materiaal. De studenten krijgen gedurende hun stage twee trainingen van professionele trainers waarbij ze handvaten krijgen voor effectief coaching en begeleiden. De studenten worden begeleidt door een medewerker van BOOT en een 3^e jaars stagiair van BOOT die naast het houden van wekelijkse intervisie ook minimaal 4 huisbezoeken aflegt per student.

BIJLAGE 2: TAALVERKENNER PASPOORT

Inleiding

De Taalverkenner is een screeningsinstrument van de Stichting Lezen & Schrijven, dat ontwikkeld is door de Hogeschool van Amsterdam. Met dit instrument kan in korte tijd (ongeveer 3 minuten) bij mensen worden bekeken of degene die de Taalverkenner maakt, wellicht laaggeletterd is c.q. moeite heeft met lezen en schrijven.

De Taalverkenner kan in de praktijk worden gebruikt door gemeenten, bedrijven en zorginstellingen om een indicatie te krijgen van het taalniveau van bijvoorbeeld cliënten, kandidaten voor cursussen, patiënten en bezoekers. Nader onderzoek moet uitwijzen of de respondent echt laaggeletterd is. De Taalverkenner is gemaakt voor Nederlandssprekenden. Allochtone cliënten die redelijk begrijpelijk Nederlands spreken, kunnen de Taalverkenner ook maken.

De Taalverkenner bestaat uit een leestekst (over het aanvragen van een paspoort in de gemeente Amsterdam) met daarbij zes vragen.

Ga bij het afnemen van de Taalverkenner als volgt te werk:

1. Vraag de cliënt de tekst te lezen en daarna de vragen te beantwoorden. **De cliënt moet de antwoorden zelf opschrijven en mag daarbij geen hulp krijgen.** Als hij/zij een vraag niet begrijpt, mag die vraag niet worden toegelicht of worden versimpelt.
2. Het is van cruciaal belang dat de **cliënt de tekst eerst leest voordat hij of zij de vragen gaat beantwoorden.**
3. De cliënt mag bij het beantwoorden van de vragen opnieuw naar de tekst kijken.
4. Als de cliënt alle vragen heeft beantwoord, kijkt u de tekst na. Zie hiervoor het antwoordmodel op de volgende pagina. Kijk niet naar spellingfouten.
5. Bespreek het resultaat met de cliënt.
Vraag bij 0 t/m 3 punten bijvoorbeeld of de cliënt in het dagelijks leven ook moeite heeft met lezen en schrijven en in welke situaties dat voor komt. Stel voor om zijn/haar taalvaardigheid nader te onderzoeken en/of vraag of de cliënt aan de verbetering van zijn taalvaardigheid wil doen.
Check bij cliënten die 4 t/m 6 punten scoren of het klopt dat zij (meestal) geen moeite hebben met lezen en schrijven. Vooral bij cliënten die niet alle vragen goed hebben, is dit van belang. Wellicht is er ook bij hen een (latente) behoefte hun taalvaardigheid te verbeteren.
6. Als de cliënt grote moeite heeft met het lezen van de tekst en/of het beantwoorden van de vragen, laat hem/haar dan stoppen met het maken van de Taalverkenner.
7. Bedenk dat op laaggeletterdheid een taboe rust. Laaggeletterden schamen zich vaak voor hun problemen met lezen en schrijven. Ze denken dat ze dom zijn en denken vaak dat zij de enige zijn in Nederland. Het is dus niet altijd makkelijk om het gesprek hierover op gang te krijgen. Vertel hen dat er in Nederland 1,3 miljoen laaggeletterden zijn! En: je kunt er wat aan doen.

Vragenlijst

Onderstaande vragenlijst is een nieuwe versie die is ontstaan naar aanleiding van de feedback op het 1^e veldonderzoek met de Taalverkenner Paspoort in 2014.

De vragen 8, 10, 12 en 23 zijn nieuw toegevoegd. Verder zijn de antwoordmogelijkheden voor de vragen 6, 19, 20, 21 en 22 aangepast. De vragen 6 en 19 hadden in de vorige versie ja/nee antwoordmogelijkheden. Hier zijn nieuwe antwoordcategorieën voor in de plaats gekomen die het mogelijk maken de vraag specifieker te beantwoorden. De antwoordcategorieën van vraag 20 zijn qua formulering aangepast ten opzichte van de vorige versie zodat zij een breder beeld geven van de organisaties die taalcurssussen aanbieden. Verder waren de vragen 21 en 22 open vragen in de oorspronkelijke versie (in de huidige versie zijn er verschillende antwoordcategorieën voor in de plaats gekomen).

1. In welke straat woont u?
.....
2. Wat is uw postcode? (verplicht in te vullen)
.....
3. Ben u: man/vrouw (omcirkelen)
4. Bent u?
  - Getrouwd
  - Alleenstaand
  - Samenwonend
  - Weduwe/weduwnaar
5. Wat is uw geboortedatum?
.....
6. Heeft u?
  - Betaald werk (vanaf 12 uur per week)
  - Betaald werk (minder dan 12 uur per week)
  - Een uitkering (ga verder met vraag 9)
  - Geen betaald werk en ook geen uitkering (ga verder met vraag 9)
7. Aantal uur betaald werk per week:
.....
8. In welke sector bent u werkzaam? (het is mogelijk om meerdere opties aan te kruisen)
  - Industrie en energie
  - Bouw
  - Handel & horeca
  - Transport
  - Financiële en zakelijke dienstverlening
  - Overige dienstverlening
  - Openbaar bestuur
  - Onderwijs
  - Zorg en welzijn
  - Overig nl. ....

9. In welk land bent u geboren?
 .....
10. In welk jaar bent u in Nederland komen wonen? (alleen invullen als u buiten Nederland bent geboren)
 .....
11. In welk(e) land(en) zijn uw ouders geboren?
 .....
12. In welk(e) land(en) heeft u op school gezeten?
 .....
13. Hoogst genoten opleidingsniveau:
- Nooit of slechts enkele jaren op school gezeten
  - Basisonderwijs / lager onderwijs
  - Praktijkonderwijs, speciaal voortgezet onderwijs
  - VMBO (vroeger huishoudschool, lts, lhno, lbo, mavo)
  - MBO niveau 1-2 (vroeger Streekschool)
  - MBO niveau 3-4
  - HAVO
  - VWO
  - HBO
  - WO
14. Opleidingsjaren: hoeveel jaar onderwijs heeft u gehad? (totaal, dus inclusief basisschool)
- 0-5 jaar
  - 6-10 jaar
  - 11-15 jaar
  - 16-of meer
15. Heeft u kinderen? A: Ja (ga verder met vraag 16)
B: Nee (ga verder met vraag 17)
16. Hoeveel kinderen heeft u?
 .....
17. Welke taal of talen spreekt u thuis?
 .....
18. Welke taal of talen spreekt u met uw vrienden?
 .....
19. Heeft u Nederlandse taalles/cursus gevolgd nadat u van school bent gegaan?
 A: Ja, cursus Nederlands als tweede taal of Inburgeringscursus (ga verder met vraag 20)
 B: Ja, lees- en schrijfcursus voor Nederlanders (ga verder met vraag 20)
 C: Nee (ga verder met vraag 22)
20. Waar heeft u taalles/cursus gevolgd?
- ROC
  - Commerciële instelling
  - Vrijwilligersorganisatie, nl .....

- Anders, nl. ....
- Weet ik niet

21. Wat was voor u een reden/motivatie om taallessen/cursussen te volgen? (ga na deze vraag verder met vraag 23)

- Nodig voor mijn werk/vrijwilligerswerk
- Ik wil een opleiding volgen
- Betere sociale contacten
- Ik wil dingen zelf doen (mijn eigen administratie doen, officiële brieven lezen etc.).
- Mijn kind(eren) (bijvoorbeeld kinderen voorlezen)
- Anders, nl. ....

22. Wat zou voor u een reden/motivatie zijn om taallessen/cursus te gaan volgen?

- Nodig voor mijn werk/vrijwilligerswerk
- Ik wil een opleiding volgen
- Betere sociale contacten
- Ik wil dingen zelf doen (mijn eigen administratie doen, officiële brieven lezen etc.).
- Mijn kind(eren) (bijvoorbeeld kinderen voorlezen)
- Anders, nl. ....

23. Wilt u graag taallessen volgen?

- Ja (naam en telefoonnummer vragen en doorgeven aan onderzoeksleider)
- Nee

Voor de interviewer (verplicht in te vullen):

Hoe heb je de respondent gevonden?

- Op straat aangesproken
- Bij huis aangebeld
- Op een bepaalde locatie, namelijk.....

Wat is de naam van de straat?

.....

Als je op een bepaalde locatie de respondent hebt gevonden, noteer dan de naam van de locatie

.....

Taalverkenner Paspoort

Nieuw paspoort aanvragen in de gemeente Amsterdam

Zo werkt het:

Aanvragen

U koopt een nieuw paspoort op een stadhuis. **U moet het paspoort eerst aanvragen.** Maak een afspraak op het stadhuis of ga erheen tijdens de inloopuren.

Betalen en ophalen

U moet uw paspoort betalen bij de aanvraag. Na vijf werkdagen kunt u het ophalen. U krijgt hier geen bericht van.

Zelf aanvragen

U kunt het paspoort alleen zelf aanvragen en ophalen. U kunt niet iemand anders machtigen om een paspoort voor u aan te vragen.

Voorwaarden

U moet in Amsterdam ingeschreven zijn. Of hier een postadres hebben. Verder moet u de Nederlandse nationaliteit hebben.

Dit moet u meenemen:

Eén kleurenpasfoto

De foto moet aan speciale eisen voldoen. Ga naar een professionele fotograaf en zeg dat de pasfoto voor uw paspoort is.

Al uw Nederlandse en buitenlandse reisdocumenten. Ook als ze niet meer geldig zijn.

Hebt u geen oud reisdocument meer? Dus geen oud paspoort of identiteitskaart? Neem dan een ander identiteitsbewijs mee, bijvoorbeeld een rijbewijs.

Hebt u geen ander identiteitsbewijs? Dan vertelt de medewerker van het stadhuis wat u moet doen.

Vragen

Lees eerst de tekst en beantwoord dan de volgende vragen:

1. Kun je op elk moment van de dag een paspoort aanvragen?

.....

2. Krijg je een bericht als je paspoort klaar is?

.....

3. Kan een inwoner van Amsterdam overal in Nederland een paspoort aanvragen?

.....

4. Wat moet je meenemen als je een paspoort aanvraagt?

.....

5. Wat kun je meenemen als je geen oud paspoort of identiteitskaart hebt?

.....

6. Wat gebeurt er als je geen oud reisdocument of ander identiteitsbewijs hebt?

.....

Behaalde score: ..... goed

Geadviseerd om een taalcursus te volgen

De respondent is gestopt omdat hij/zij aangaf de leestekst niet te kunnen lezen/ te begrijpen

De respondent is gestopt omdat hij/zij aangaf de vragen niet te begrijpen

De respondent is gestopt om een andere reden, namelijk.....

© Hogeschool van Amsterdam
April 2015

AMSTERDAMS KENNISCENTRUM VOOR MAATSCHAPPELIJKE INNOVATIE
Lectoraat Management van Cultuurverandering
Wibautstraat 80-86
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
www.hva.nl/akmi